

Magazin za ljubitelje divljih ptica u Srbiji

Petlić

DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

6

DECEMBAR 2011

BROJ

Izdaje:

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije
Radnička 20a, 21000 Novi Sad
www.pticesrbije.rs

 Društvo za zaštitu
i proučavanje ptica Srbije

Urednik:
Marko Tucakov
e-mail: markotucakov1@gmail.com

Urednik fotografije:
Katarina Paunović
e-mail: cyberkat74@yahoo.com
www.photobirding.com

Članovi uredništva:
Dragan Simić, dr Voislav Vasić, Milan Ružić, Goran Sekulić

Lektura: Petar Matović

Design i priprema:
UNITgraphics.com / Imre Šebešćen ml.

Štampa: Stojkov, Novi Sad

Tiraž: 600

Naslovna strana:
Plava senica *Parus caeruleus* / Foto: Maciej Szymański

Izdavanje ovog broja finansijski je pomogao

**DRUŠTVO ZA ZAŠTITU I
PROUČAVANJE PTICA SRBIJE**

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije je organizacija koja okuplja pojedince i institucije koje se brinu za ptice u Srbiji u mrežu aktivnih članova i koja uspostavlja i održava partnerske odnose sa ornitološkim organizacijama širom Evrope putem učestvovanja u zajedničkim projektima. Društvo svoj rad zasniva na proučavanju i zaštiti divljih ptica i njihovih staništa. Predsednik Društva je Jožef Gergelj, potpredsednik Milan Ružić, sekretar Marko Tucakov, a članovi Upravnog odbora: Marko Šćiban, Dimitrije Radišić, Marko Janković i Oto Sekereš.

Sadržaj

Zaštita ptica

Nikolai Petkov: Ugrožene vrste: Guska crvenovoljka <i>Branta ruficollis</i>	4
Petr Voršek: Kako se piše našim šumskim pticama?	5

Gde žive ptice u Srbiji?

Boban Stanković: Sa obala Velike Morave	8
Vladan Vučković: Ledeno, toplje, neodoljivo, mirisno, bogato pticama...	10

Vesti i reportaže

Maćej Šimanjski: Crna munja	12
Veronika Ferdinandova: Jačamo znanje o propisima Evropske Unije iz oblasti zaštite prirode	13
Jožef Gergelj: Završen naš prvi prekogranični IPA projekt	14
Dimitrije Radišić i Milan Ružić: Radionicom u Štipu završen projekat „Wing across the Balkans“	14
Dimitrije Radišić: Korak bliže partnerstvu	14
Sonja Jankov: Kako se ocenjujemo?	14
Nevena Brajović: Štand Društva na ovogodišnjem LORIST-u	15
Milan Ružić: Jesenji izlet ove godine bio je i radni	15
Ekipa "Detlića": Potučeni svi domaći ptičarski rekordi	16
Milan Ružić i Dimitrije Radišić: Utina u fokusu svetskih ornitologa u Kikindi	16
Dimitrije Radišić: Formiramo bazu podataka o biodiverzitetu Srbije	17
Dimitrije Radišić: Ptice i grad	17
Marko Šćiban: SIBIR kod Rusande	18
Gabor Mesaroš: Biogeografski seminar o Emerald mreži	20
Atila Agošton: Dvanaesti eko-kamp u Novom Kneževcu	21
Milan Ružić: Apel za zaštitu reka na Balkanu	21
Oto Sekereš: Edukativni ekološki kamp „Ludaž 2011“	22

Centar za zaštitu sova Srbije: Šta smo radili ove godine

David Grabovac: Baza podataka o čuku	18
Draženko Rajković: Monitoring utine u Vojvodini	19
Milan Ružić: Praćenje šumskih sova u Ovčarsko-kablarškoj klisuri ...	19
Draženko Rajković: ... na Fruškoj gori ...	19
Draženko Rajković: ... i u Gornjem Podunavlju	20
Milan Ružić: Sasvim prirodno – „Kikinda – grad sova“	20
Draženko Rajković: Prvi projekt posvećen gačastoj kukumavki	20
Milan Ružić: Zaštita gačaste kukumavke i dugorepe sove u klisuri Mileševke	20
Marko Šćiban i Draženko Rajković: U Vojvodini kartirana i kukumavka	21
Milan Ružić: Kampovi za školarce iz Užica i Čačka	21
Milan Ružić: Napred, Sole!	21

Ornitološki asesuari

Miodrag Ćosović: Ptice markarice (2)	23
--------------------------------------	----

Prikazi

Duška Dimović: „Priručnik za kontrolu prekograničnog prometa i trgovine zaštićenim vrstama“	26
Marko Tucakov: „Višejezični imenik pernate divljači“	26
Boris Erg: „Razvoj nacionalnog agro-ekološkog programa za Srbiju“	27
Marko Tucakov: „In the Bend of the River – Finding Vojvodina“	27
Milan Ružić: „Ptice“, svuda i od svoga	28
Ištván Ham: Jednočlani žiri uramio najlepše grabljivice	28
Katarina Paunović: Priroda Vojvodine u impresivnom formatu	29

Naftalin

Voislav Vasić: Pančić i ptice	30
-------------------------------	----

Za početnike

Dragan Simić: U čemu je razlika?	32
----------------------------------	----

Meridijani

Marko Janković: Mercedesi, magarci i grmuše crvenovoljke	34
--	----

PTICE i MI

Geza Farkaš: Labud grbac <i>Cygnus olor</i>	37
---	----

Jaki ornitološki argumenti mogu da unaprede zaštitu šumskih staništa

Ova 2011. godina u svetu je obeležena kao godina šuma sa ciljem da se još jednom skrene pažnja javnosti na njihov višestruki značaj. Sveopšta zabrinutost naglim klimatskim promenama kao i brojni programi i inicijative koje su iz toga proizašle su značajno doprinele podizanju svesti o važnosti očuvanja šuma. Međunarodne inicijative insistiraju na povećanju šumske mase i šume se manje-više vide kao rezervoari ugljen-dioksida. Iako na prvi pogled takav pristup ide u prilog zaštiti prirode, možemo nazreti potencijalnu zamku - prioritet je povećanje mase, dok se kvalitet šumskih staništa, odnosno njihova prirodnost i očuvanost koja je direktno povezana sa bogatstvom biološke raznovrsnosti, stavlja u drugi plan. No, da vidimo kakva je situacija u Srbiji.

Tradicionalno se Srbija smatra šumovitom zemljom. Zapisi iz davnina govore o prostranim šumskim bespućima koja su je prekrivala. Naravno, takav izgled se značajno promenio u poslednjih dva-tri veka. Danas je oko jedne trećine naše teritorije pod šumama, što je u okviru globalnog proseka pošumljenosti. Evropski prosek je nešto veći i iznosi oko 40%.

Glavni problem nije samo u površini, iako postoje planovi da se površina poveća. U Strategiji razvoja šumarstva Republike Srbije iz 2006. godine je stanje šuma ocenjeno kao loše. Oko polovine šuma se svrstavaju u niskokvalitetne sa šumarskog aspekta, odnosno izdanačke šume i šikare. Jasno je da je takvo stanje šuma u najvećoj meri nepovoljno i sa aspekta zaštite biodiverziteta. Procenat očuvanih, prirodnih šuma sa malim uticajem eksplotacije je nizak, i konstantno se smanjuje. Planinske šume u centralnim delovima Srbije su odolevale godinama pre svega što su bile zaštićene nepristupačnošću terena i udaljenošću od većih ekonomskih centara. Razvojem tehnologije u šumarstvu to više ne predstavlja ograničavajući faktor. Posledica je sve manje šuma do kojih ne stižu testere i kamioni, ako ih uopšte još i imamo.

Važnost zaštite šuma u Srbiji je prepoznata rano, tako da su prvi šumske rezervati koji su izuzeti od svakog korišćenja proglašeni odmah posle II Svetskog rata. Nažalost, šumske rezervati su po pravilu izuzetno male površine i kao takvi ne pružaju adekvatnu zaštitu biodiverzitetu. U najvećem delu ostalih zaštićenih područja šume se i dalje eksploratišu bez značajnih razlika u odnosu na nezaštićena područja.

Kada govorimo o zaštiti šuma, moramo biti svesni da je šumarstvo privredna delatnost koja obećuje radna mesta i prihode za veliki broj ljudi, a pogotovo u nerazvijenim, ruralnim sredinama. Usaglašavanje sa sektorom šumarstva predstavlja veliki izazov za zaštitarsku zajednicu. Do sada je ova saradnja išla teško. Usudiću se reći da značajan deo krivice nosimo i mi zaštitari. Utisak je da smo se na ovako klizavom terenu često nosili subjektivnim utiscima o šumama i da nismo imali konkretnе podatke kojima se moglo parirati drugoj strani kojoj je priroda posla takva da ima vrlo razumljive argumente.

Nas ptice, naravno najviše interesuju. Stanje njihovih populacija se često koristi kao jedan od osnovnih indikatora očuvanosti šumskih staništa. Nažalost, naše znanje o šumskim pticama, pogotovo pticama planinskih šuma je skromno. Više je razloga za to: ograničeni kapaciteti, udaljenost šumskih područja, kompleksnost metoda za praćenje šumske vrste, potrebe dužeg vremenskog praćenja i dr. Čak i površan pregled nekoliko istraživanja iz proteklih par godina nam pokazuje da moramo da preispitujemo naše mišljenje o stanju populacija nekih šumske vrste. Nedavno je čak pronađena jedna šumska vrsta ptice za koju nismo znali da se gnezdi u Srbiji.

Ptičari su se već pokazali kao barjaktari u mnogim aktivnostima na zaštiti prirode. Da li mogu da povedu i jednu smisleniju i organizovaniju akciju u cilju zaštite šumske biodiverziteta u Srbiji? Možemo li detaljnije proučiti bar neke od naših šumskih vrsta, pokazati kako njihove populacije regulju na eksplotaciju šuma i predložiti konkretne predloge za unapređenje njihove zaštite? Možemo li sa konkretnim podacima u džepovima ostvariti dijalog i saradnju sa šumarskim sektorom? Morali bi moći, samo da ohladimo glave i počnemo strpljivo da brojimo belovrate muharice, male muharice, planinske detliće, leštarke, dugorepe sove... Samo, nemojmo da očekujemo da će to ići lako. Prvi podaci o padu populacije severnoameričke pegave sove *Strix occidentalis*, globalne paradigm u zaštiti šumskih staništa, su se pojavili 1970-ih. I dan danas se vode teški pregovori na najvišim nivoima, uključujući i nekoliko predsednika SAD, o zaštiti staništa ove vrste.

FORESTS 2011
Celebrate forests for people.

Cena

Krajem ovog leta ispostavilo se da je jedna od prilično važnih tema u društvu u Srbiji, koje je puno bolnih protivrečnosti i teških kontroverzi,

bio Pravilnik o odštetnom cenovniku za utvrđivanje visine naknade štete prouzrokovane nedozvoljenom radnjom u odnosu na strogo zaštićene i zaštićene divlje vrste, koji je donet još u junu 2010 (Službeni glasnik Republike Srbije 37/2010). U Pravilniku je propisana visina naknade štete za ubijene jedinke, kao i štete prouzrokovane drugim nedozvoljenim radnjama u odnosu na strogo zaštićene i zaštićene vrste: povređivanje, rasterivanje, proganja, hvatanje, držanje, uznenimiravanje naročito u vreme razmnožavanja, podizanja mladih, migracije i hibernacije. Ona se određuje postotkom iznosa predviđenog za pojedinu životinjsku vrstu u rasponu od 20% do 80% od „cene“ jedinke koja je uništena. Diskusije raznih aktera, posebno unutar virtualne zajednice, koja u Srbiji u pojedinim oblastima u poslednje vreme diktira društvenu klimu, svele su se na dokazivanje da su predviđena plaćanja absurd i na njihovo ismevanje. Inspекторi zaduženi za sprovođenje propisa iz oblasti zaštite prirode, kao ni pojedini videniji stručnjaci – poznavaoци pojedinih grupa živog sveta takođe su ostali zbumjeni i delovali su neuverljivo.

Problem je, naravno, veći i lišen je svake banalnosti. Ekonomsko vrednovanje biodiverziteta, koji je najznačajnija ekosistemski usluga, dar prirode ako baš tako želimo da ga nazovemo, civilizacijska je tekovina. Na našu žalost, vrednost biodiverziteta često je implicitna a ne eksplisitna. Njena objektivna vrednost, koju su ekonomisti preneli na vrednost svake pojedinačne vrste i jednike svake vrste, možemo da razumemo, između ostalog, kroz štetu koja zajednici ljudi mora biti nadoknađena ako se jedinka izgubi kao posledica nabrojenih nedozvoljenih radnji. Ovakve principe podržava i Konvencija o biološkoj raznovrsnosti, naglašavajući da je nedostatak pravilne procene biodiverziteta jedan od uzroka njegovog brzog gubitka.

Nema, zato, opravdanja za razna udovoljavajuća zakonodavca područja kojima je izložen zbog donošenja ovog Pravilnika. Ono što želimo videti je njegova stroga primena i končna potvrda njegove učinkovitosti kao oruđa u zaštiti živog sveta, posebno na naših ptica.

Goran Sekulić

Urednik

Ugrožene vrste

Guska crvenovoljka *Branta ruficollis*

Foto: Nikolai Petkov

Guska crvenovoljka

Guska crvenovoljka jedna je od najhazmatičnijih ptica iz familije gusaka, ali nažalost i jedna od najugroženijih, trenutno od strane IUCN klasifikovana kao ugrožena (*Endangered*).

Crvenovoljka je jedna od tipičnih selica na velike razdaljine. Leti svake godine od ruskog Arktika, gde se gnezdi, na zimovališta na obalama Crnog mora, u jugoistočnoj Evropi. Većina populacije gnezdi se na trima poluostrvima istočno od uralskog masiva: Tajmir, Jamal i Gidan. Tajmir podržava oko 70% populacije. Obično se gnezdi u blizini gnezda sivog sokola *Falco peregrinus*, gaćastog mišara *Buteo lagopus* ili snežne sove *Nyctea scandiaca*, na srazmerno suvim, užvišenim lokacijama: strmim obalama reka, kamenitim padinama i liticama. Kao i ostale arktičke gnezdarice među vodenim pticama, uspeh gnežđenja crvenovoljke varira od dobrog, preko srazmerno povoljnog do lošeg u trogodišnjim ciklусима koji su povezani sa fluktuacijama brojnosti leminga.

Jesenja migracija od mesta gnežđenja prvo ide u pravcu juga uzduž koridora širokog svega 100–150 km koji prati korigo reke Ob. Prvo odmorište nalazi se u donjim delovima poplavnog područja Oba, blizu Arktičkog kruga. Južnije se nalazi ključno odmorište u srednjem delu toka Oba, mada je verovatno da ptice koriste odmorišta i u ostalim delovima doline ove reke. Sledеće glavno mesto sletanja je severni Kazahstan. Ključna mesta na ovom području nalaze se u kazahstanskom regionu Kostanai. Nakon što dosegnu južni deo masiva Urala, seoba se nastavlja prema zapadu, ptice prolaze severno od Kaspijskog mora do četvrtog glavnog odmorišta, u depresiji Kumamanih u Rusiji. Populacija nastavlja prema zapadu do glavnih zimovališta koja se nalaze na crnomorskim obalama u zapadnoj Ukrajini, Rumuniji i Bugarskoj, naročito u Dobrudži i obalskom području u međurečju Dunava i Dnjestra u Ukrajini. Populacija je izuzetno koncentrisana na nekoliko lokacija, a 90% ptica može da se zadržava na samo pet lokaliteta. Ipak, u prošlosti, do šezdesetih godina prošlog veka, zimovališta su se nalazila istočnije, duž obala Kaspiskog mora u Azerbejdžanu. Poljoprivreda se na tom području potpuno izmenila a žita zamenile plantaze pamuka, što je, veruje se, doprinelo postepenom pomeranju mesta zimovanja, u kombinaciji sa desetakovanjem populacije. Osim glavnih zimovališta, mala jata crvenovoljki dolaze i do Mađarske, severne Srbije, kao i do bivših mesta zimovanja u Azerbejdžanu, a tokom hladnijih zima su i u Grčkoj i Turskoj.

Sredinom devedesetih godina prošlog veka, populacija se oporavljala i porasla do gotovo 90000 ptica. Bugarsko društvo za zaštitu ptica pokrenulo je koordinisani monitoring u državama u kojima se nalaze glavna zimovališta: u Bugarskoj, Rumuniji i Ukrajini. Dobijeni su pouzdani podaci o veličini populacije, ali je ukazano i na dramatično opadanje brojnosti na oko 35000 jedinki početkom

prve decenije 21. veka. Šta je dovelo do ponovnog dramatičnog opadanja brojnosti? Verovatno sadejstvo različitih činioca, među kojima su glavni promene u načinu korišćenja zemljišta (posebno promene u strukturi useva), pretvaranje obradivog zemljišta u zemljište namenjeno za razvoj, ilegalno ubijanje i uznemiravanje uzduž migratornih pravaca i na mestima zimovanja. Neprekidno se pojavljuju i nove pretnje. Zimovališta na crnomorskim obalama glavna su područja za razvoj turizma, a veliki broj projekata i planova ugrožava vredna područja. Najveći među njima je industrija proizvodnje struje korišćenjem energije vatra. Razvijena u Bugarskoj i Rumuniji masovno i bez centralizovanog prostornog planiranja na nacionalnom nivou, postepeno je odvajala zemljište na kojima se nalaze noćilišta od mesta ishrane ove vrste. U bugarskom delu Dobrudže velika područja su već zauzeli vetroparkovi a novi

Da li je zaista moguće da se crvenovoljka u Srbiji još uvek odstreljuje?

Iako prisutna gotovo svake zime, crvenovoljka se u Srbiji može sresti retko, na najvećim nezamrznutim vodama ili na paši, od oktobra do februara, najčešće u decembru i januaru i najčešće u jatima drugih vrsta gusaka. Zabeležena je (mnogi nalazi iz literature se, nažalost, odnose na odstreljene ptice) uglavnom u Vojvodini i jugoistočnoj Srbiji. Pažljivi posmatrači naše (krivo)lovačke scene primećuju da se pojedini preparatori bezočno hvale preparatima ove vrste i time promovišu i prodaju svoje umeće. Guska crvenovoljka je strogo zaštićena vrsta u Srbiji i svaki oblik njenog uznemiravanja, uništavanja ptice i njenih staništa, a posebno odstrela, sankcioniše nacionalno krivično i zakonodavstvo iz oblasti zaštite prirode i lovstva. Područja manje ili više redovnog zadržavanja, pa i svaka pojedinačna jedinka i njeno pojavljivanje, vredni su ornitološke pažnje i predstavljaju nemalu senzaciju.

MT

projekti njihovog podizanja ugrožavaju životno važna hraništa u neposrednoj blizini nekih od najznačajnijih područja za ovu vrstu. To su jezera Šabla i Durankulak koja služe kao utocište za 70–80% globalne populacije.

Iako postoje znakovi oporavka svetske populacije, novonastajuće pretnje na mestima zimovanja postaju veoma opasne. Crvenovoljka u Dobrudži zavisi od prostranih područja zasejanih ozimim žitaricama, što je glavni prehrambeni resurs za ovog biljojeda. U ovom trenutku BirdLife partner u Bugarskoj – Bugarsko društvo za zaštitu ptica radi na velikom EU Life + projektu nazvanom „Sigurna područja za crvenovoljke“ u kome pokušavamo da rešimo niz problema koji se tiču zaštite dvaju ključnih mesta za ovu vrstu u Bugarskoj, koja verovatno podržavaju oko 70% svetske populacije tokom hladnih zima. Zaposlednici BDZP pokušavaju da rade zajedno sa lokalnim lovцима kako bi se iskorenio krivolov i smanjilo uznemiravanje ove vrste tokom lova.

Uspostavljaju se partnerstva sa lokalnim poljoprivrednicima kako bi se koristile državne subvencije za sejanje kultura kojima se obezbeđuju mesta ishrane za ovu i mnoge druge vrste.

Šta čeka crvenovoljku u budućnosti? Postoji zaista mnogo problema koji pretenjenom opstanku. Klimatske promene će, veruje se, redukovati veličinu gnezdišta i poremetiti osetljivu ravnotežu ekosistema Arktika. Globalno otopljavanje sa blagim jesenima i ranim zimama prisiljava guske da ostaju na zimovanju sve severnije, a iznenadni periodi hladnog vremena često zatiču guske nespremne da brzo reaguju. Samo tokom poslednje zime preko 1000 crvenovoljki uginulo je tokom iznenadnog perioda obilnog snega i veoma hladnog vremena u dolini Kuman-Manih. Sada guske pokušavaju da zimuju severnije u Ukrajini. Nažalost, to su krajevi gde se legislativa iz oblasti lovstva ne sprovodi striktno i ptice bivaju direktno odstreljivane ili ugrožene uznemiravanjem tokom boravka na tim

područjima. Južnije, na mestima zimovanja primećuje se prebacivanje sa tradicionalnog gajenja ozimih žita na sejanje uljarica i kultura koje služe za proizvodnju energije, kao što su uljana repica i suncokret. Osim toga, ogromni parkovi sa vetroturbinama niču, a svake godine se prave novi planovi njihovog daljeg širenja, pa postoji stvarna pretnja da će crvenovoljke biti odsečene od najvažnijih mesta ishrane i da će im biti fizički blokiran prilaz mestima noćenja. Razvoj turizma, posebno vikendaškog, i gradnja terena za golf uzduž obale Crnog mora takođe tera ovu vrstu od njenih presudno bitnih zimovališta. Iako perspektiva ove vrste u 21. veku nije sasvim izvesna, nadajmo se da će naši zajednički napor usmereni ka njenoj zaštiti pokazati da ima budućnost za gusku crvenovoljku na našoj planeti.

Nikolai Petkov

Foto: Nikolai Petkov
www.naturephotos.eu

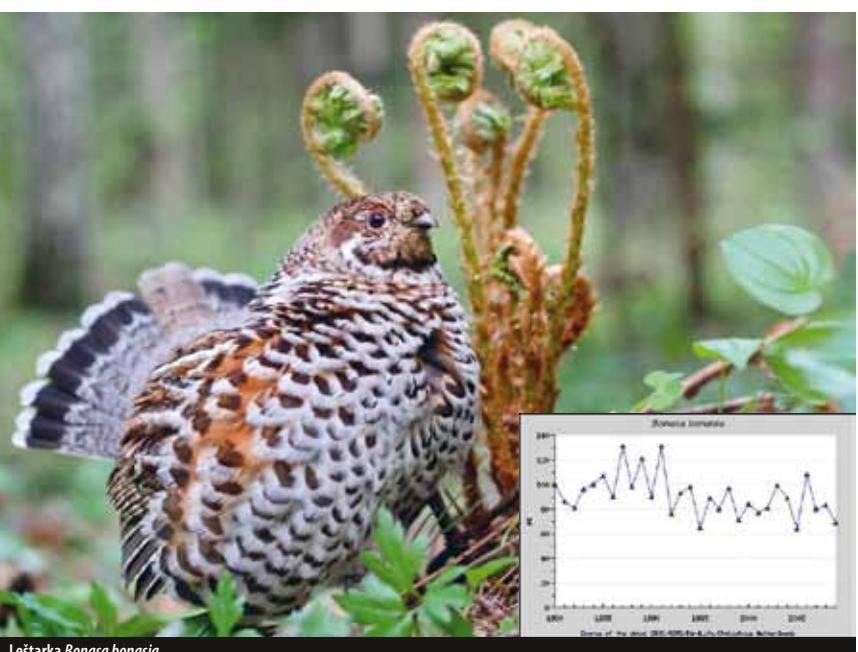
Trendovi populacija šumskih ptica u Evropi

Kako se piše našim šumskim pticama?

Postoji dovoljno naučnih dokaza da je diverzitet u velikoj meri pretrpeo gubitke¹. Oni se uvažavaju u brojnim međunarodnim i nacionalnim politikama, strategijama i sporazumima. Ipak,

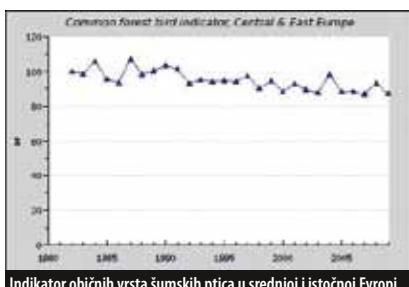
ključno pitanje je kako meriti biodiverzitet ili, drugim rečima, kako meriti da li su ciljevi navedenih propisa dostignuti? Različite dostupne metode i podaci o brojnosti i rasprostranjenosti ptica igra-

ju veoma važnu ulogu u ovom procesu. Ptice su osjetljive na promene u staništima i uopšte u našoj zajedničkoj životnoj sredini. One žive u šarolikim staništima i, što je veoma važno, o njima postoje veoma dobri podaci. Možemo da budemo zadovoljni brojnim ornitolozima, uglavnom amaterima, koji svakodnevno odlaze na teren da bi brojili ptice. Kao rezultat njihovog rada, promene u populacijama ptica verovatno su najbolje dokumentovane u poređenju sa drugim grupama živog sveta. Evropa, sa svojih više od 25 trenutno postojećih projekata nacionalnog monitoringa „običnih“ vrsta ptica, predvodi napore da se obezbede pouzdani brojčani pokazatelji stanja biološke raznovrsnosti korišćenjem brojnosti ptica kao oruđa. Ovo je glavni zadatak i Panevropske šeme monitoringa običnih vrsta ptica (PECBMS), osnovane 2002. Program se zasniva na zajedničkim naporima i ciljevima partnerstva BirdLife International i Evropskog saveta za cenzus ptica (EBCC) koje podržava britansko Kraljevsko društvo za zaštitu

Leštarka *Bonasa bonasia*

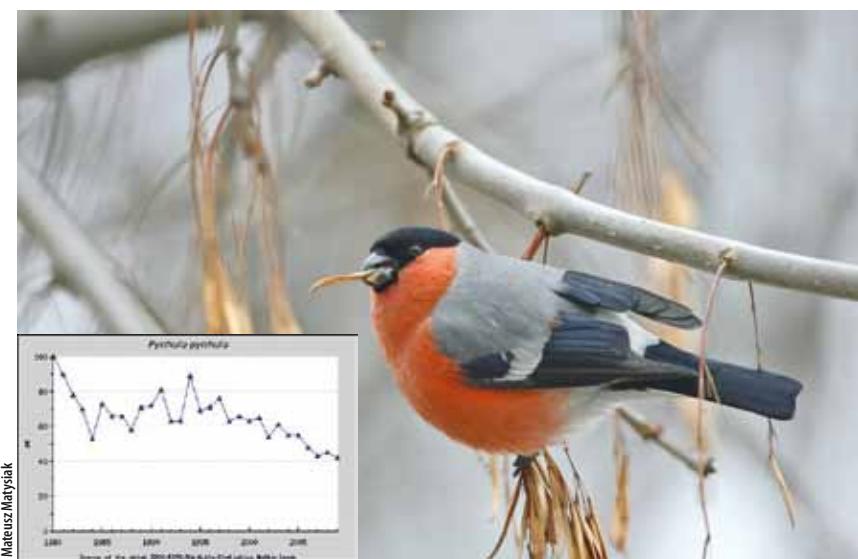
Foto: Mateusz Matysiak

Indikator običnih vrsta šumskih ptica u srednjoj i istočnoj Evropi

ptica (RSPB), partner BirdLife-a u Velikoj Britaniji. PECBMS sabira nacionalne trendove običnih vrsta ptica i, koristeći složene procedure, dolazi do međunarodnih trendova i indikatore vrsta, kao i indikatore promena u populacijama taksonomskih ili ekoloških grupa vrsta.

U svom najnovijem izdanju, PECBMS je predstavio podatke o populacijama 145 vrsta običnih i široko rasprostranjenih vrsta ptica u 25 evropskih zemalja u periodu između 1980. i 2009. Među

Zimovka Pyrrhula pyrrhula

Ijene populacije šumskih običnih vrsta u nekim zemljama Centralne i Istočne Evrope, na primer u Češkoj, rezultat dugoročnih procesa u predelima što uključuje i pošumljavanje i povećanje starosti šuma³. Ipak, postoje znaci da se trendovi običnih šumskih vrsta u Češkoj menjaju na gore, pa situacija mora da bude posmatrana veoma pažljivo. Mnogobrojni činoci mogu da utiču na šumske vrste i u drugim delovima Evrope⁴. Ovakva šarenolika slika oslikava se i na regionalne pokazatelje trendova običnih šumskih ptica: oni su negativni u severnoj, ali se čini da su ustaljeni u zapadnoj i istočnoj Evropi. Indikator južnoevropskih običnih šumskih vrsta ptica pokazuje opadanje tokom 1990-ih i određeni porast tokom početka tekuće decenije, s tim da pouzdani podaci iz južne Evrope iz 1980-ih nedostaju.

Očigledno je da je situacija sa šumskim pticama i njihovim staništima u Evropi kompleksna i da treba da bude pažljivo tumačena, a podaci stalno dostupni. PECBMS radi na daljem razvoju indikatora za pojedine vrste vrsta, što uključuje i indikatore šumskih vrsta koji će detaljnije pokazati reakciju šumskih

ptica na najvažnije faktore koji utiču na promenu populacija na kontinentalnom i regionalnom nivou.

Petr Voríšek
Koordinator PECBMS

Internet izvori:

O PECBMS: <http://www.ebcc.info/pecbm.html>

Najnoviji trendovi populacija običnih vrsta: <http://www.ebcc.info/index.php?ID=457>

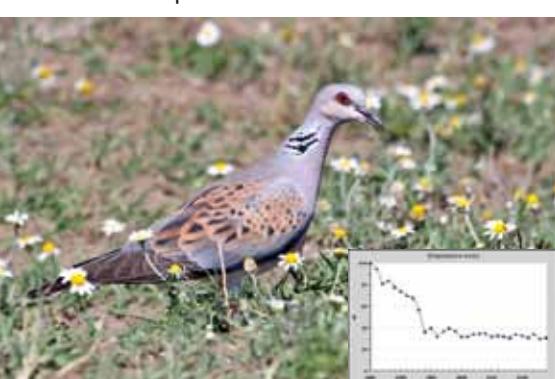
Literarni izvori:

¹Butchart S. H. M. 2010. Global Biodiversity: Indicators of Recent Declines. Science 328: 1164–1168.

²Hanski I. & Walsh M. 2004. How much, how to? Practical tools for forest conservation. BirdLife European Forest Task Force, 49 pp.

³Reif J. 2007. Population increase of forest birds in the Czech Republic between 1982 and 2003. Bird Study 54: 248–255.

⁴Gregory R. D. 2007. Population trends of widespread woodland birds in Europe. Ibis 149: 78–97.

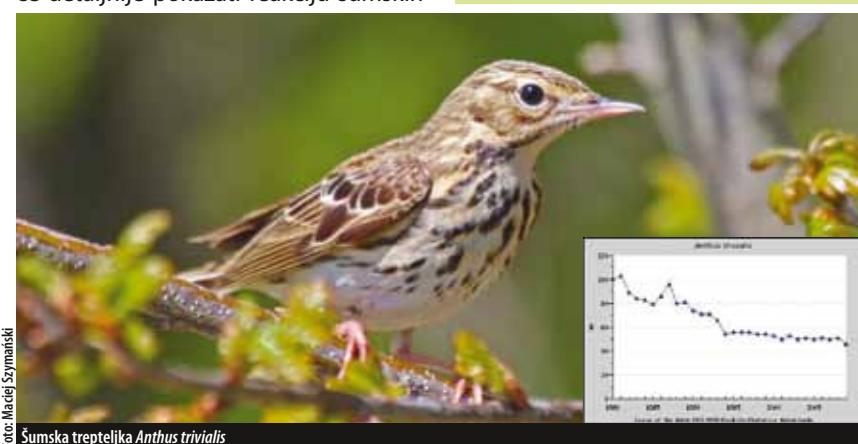

Grlica Streptopelia turtur

Foto: Maciej Szymbarski

njima, ptice poljoprivrednih područja predstavljaju najugroženiju grupu, sa 20 od 36 vrsta kod kojih je zabeleženo opadanje brojnosti (indeks za ovu grupu ptica je od 1980. opao za 48%). Od 33 vrste koje su klasifikovane kao šumske, kod 11 populacije dugoročno opadaju, kod 10 rastu, kod 9 su ustaljene dok su trendovi kod tri vrste označeni kao nesigurni.

U poređenju sa alarmantnim negativnim trendovima ptica koje žive na poljoprivrednim područjima, čini se da dugoročni populacioni indeksi za sve šumske vrste ostaje ustaljen sa pojedinim signalima porasta tokom poslednje decenije. Ipak, moramo da budemo sve-sni da PECBMS indeks običnih šumskih ptica ne uključuje vrste koje su specijalisti, retke ili vrste sa malim arealima i populacijama. Šume severne Evrope izložene su intenzivnom šumarstvu, koje predstavljaj pretnju, naročito za ekološke specijaliste u starim borealnim šumama. Biodiverzitet uopšte zavisi od ovog tipa šuma². Sa druge strane, postoji mišljenje da su srazmerno usta-

Šumska trepteljka Anthus trivialis

Foto: Maciej Szymbarski

REVOLUCIONARNO

EL 42 SWAROVISION. NOVA DIMENZIJA OSMATRANJA

Oštra i čista slika i na ivicama vidnog polja. Maksimalna vernošć boja.
Osobe koje nose naočare, takođe imaju mogućnost da uživaju u širokougaonom pogledu. Iskusite neuporediv kvalitet slike čak i pri lošim svjetlosnim uslovima.

NOVI MEHANIZAM FOKUSIRANJA
brz, precizan, pouzdan i jedinstven
sistem bliskog fokusa od 1,5 m

JEDINSTVEN EL HVAT
za sigurno držanje lak za upotrebu
i sa jednom rukom

SWAROVISION TEHNOLOGIJA
inovativna sočiva sa ravnim poljima, HD optika,
optimalno koatiranje, velika žižna daljina

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

A-dealers/SRB:
Snajper
Masarikova 4, 11000 Beograd
Tel: +381 (0)11 2641 67
info@swarovskloptik.rs

SWAROVSKI
OPTIK

Sa obala Velike Morave

Foto: Bojan Stanković

Predorske bare

Moja prva posmatranja ptica počela su upravo na Velikoj Moravi, istraživačkom akcijom praćenja migracije u Bagrdanskom tesnacu (jedinoj klisuri na ovoj reci) 1984. godine u organizaciji Mladih istraživača Srbije. Neposredno posle ove vrlo podsticajne akcije nabavio sam i svoje primerke Matvejevljevih monografija o pticama Srbije i Balkana. Čitajući Matvejeva, posebno sam obraćao pažnju na vrste koje su posmatrane u okolini moje rodne Jagodine i u Pomoravlju (vodoplavne šume i bare u priobalju Velike Morave, šljunkovite ade). Najinteresantniji mi je bio Genglerov nalaz španskog vrapca *Passer hispaniolensis* iz 1916. iz okoline Jagodine i ranjan *Plegadis falcinellus* na Laništanskoj bari ulovljen aprila 1904. koji se, prepariran, još čuva u Prirodničkom muzeju u Beogradu. Susrete sa pojedinim vrstama mogao sam samo da sanjam. Tek dvadesetak godina kasnije posmatrao sam ražnja u okolini Jagodine, oko 4 km južnije od lokaliteta pomenutog nalaza iz 1904.

Velika Morava je u bliskoj prošlosti mnogo meandrirala. Bila je duža i sporija sa mnogobrojnim barama i šumovitim priobaljem, a samim tim i mnogo bogatijom faunom ptica. Regulacijom toka napušteni meandri uglavnom su meliorisani i pretvoreni u oranice. Ostali su samo nazivi na topografskim kartama – „moravišta“ koja svedoče o nekadašnjem izgledu toka ove velike reke. Poljoprivredne površine su se širi-

le na račun vodoplavnih šuma, trščaka i vlažnih livada. Sa gledišta jednog prirodnjaka, priča o Velikoj Moravi i njenim obalama je još jedna tužna priča o sudbinji jedne ravnicaarske reke. Kao posledici našeg odnosa prema prirodi, imamo sadašnje stanje koja predstavlja blede ostatke nekadašnje bogate faune koju su posmatrali i beležili Rajzer, Gengler, Matvejevi i ostali istraživači.

Mene

Slika priobalja se menja, što zbog aktivnosti čoveka, što zbog sezonskih promena u životu reke. Ptice reaguju na te promene i prilagodjavaju se, manje ili više uspešno. I taman kad pomislim da nema ništa novo da se vidi ili da će to biti jedan „mršav teren“ ili sezona, dogode se iznenadenja. U Pomoravlju skorijim istraživanjima zabeleženo je oko 150 vrsta ptica, od toga oko 86 gnezdarica. Najznačajnija gnezdarica je obična čigra *Sterna hirundo* sa jedinom poznatom kolonijom na kod sela Čepure (kod Paraćina). Prema posmatranjima iz 2008, u koloniji se gnezdilo oko 26 parova običnih čigri i 10–12 parova žalara slepića *Charadrius dubius*. Žalar slepić je na Velikoj Moravi i njenom priobalju malobrojna gnezdarica šljunkovitih obala, ada, sprudova i kopova šljunka. Gnezđenje na rečnoj obali moguće je u periodu niskog vodostaja a to je najčešće u junu i julu. Kao i kod ostalih vrsta koje se gnezde na tlu, jaja i mladunci

se teško primećuju jer su veoma slični okolnim kamenićima. Ko je posmatrao gnezđenje žalara slepića imao je priliku da se uveri u požrtvovanost roditelja i brigu za jaja i ptiće. Značajne gnezdarice su i bela roda *Ciconia ciconia*, vivak *Vanellus vanellus*, siva čaplja *Ardea cinerea*, gak *Nycticorax nycticorax*, lastavičar *Falco subbuteo*, pčelarica *Merops apiaster*, vodomar *Alcedo atthis*, bregunica *Riparia riparia*, sivi svračak *Lanius minor*, siva muharica *Muscicapa striata*, belovrata muharica *Ficedula albicollis* i moja omiljena vrsta, senica vuga *Remiz pendulinus*. Volim da posmatram ove energične ptice dok prave gnezdo. Ali, treba prvo pronaći gnezdo, što i nije baš lako. Do sada sam najviše uspeha imao na lokaciji Krušarska bara, preko puta ušća Lugomira, u zoni Jagodine. Jednog

Foto: Katarina Paunović

Vivak *Vanellus vanellus*

majskog dana 2002, posle nekoliko sati traganja, posmatranja i osluškivanja karakterističnog oglašavanja, pažnju mi je privuklo (po ko zna koji put) karakteristično cijukanje iz gustog vrbaka blizu reke. Ubrzo posle toga pojavio se primerak sa vrbovom „macama“ u kljunu (materijalom za gnezdo). Pravcem leta pokazao je potencijalnu lokaciju gnezda koje je bilo smešteno u dnu krošnje vrbe, na senovitom mestu na vrhu tanke grane, na visini od oko 3 m (iznad „mora kopriva“), u završnoj fazi izgradnje. Dugo i sa oduševljenjem posmatrao sam ovaj par kako radi na gnezdu. Napravio sam par snimaka gnezda i produžio dalje sa traganjem. U blizini su bila još dva gnezda u različitim fazama izgradnje, ali prilično visoko po obodu krošnje i jedno prošlogodišnje polusrušeno iz koga je par crpeo materijal za novo gnezdo. Kasnije, početkom jula, posmatrao sam i mladunce kako izvriju iz gnezda (cevastog otvora), dok ih roditelji intenzivno hrane. Sve ovo sam

zabeležio na video traci. Bilo je „vrlo zanimljivo“ stajati u jednom mestu par sati, sa kamerom, među koprivama i komarcima.

Foto: Bojan Stanković

Pogled na Veliku Moravu sa glogovačkog mosta

Seobe

Kad je u pitanju seoba, „moravsko-varvardski“ pravac seobe manjeg je značaja, sa oko 50 vrsta prolaznica koje se ne gnezde u Pomoravlju. Jesenja seoba je znatno izraženija od prolećne. Iz dostašnjih posmatranja, na Velikoj Moravi vrhunac seobe većine vrsta je u drugoj polovini avgusta. Duž rečnog toka najizraženija je seoba velikog vrana

Foto: Katarina Panović

Phalacrocorax carbo, sivih i malih belih čaplji *Egretta garzetta*, polojke *Actitis hypoleucus*, žalara slepića i običnih galebova *Larus ridibundus*. Među bele čaplje ponekad se „ubaci“ i po neki kašičar *Platalea leucorodia*. Priobalni vrbaci puni su sitnih pevačica. Od „siće“, pored gnezdarica, šumski zviždak *Phylloscopus sibilatrix* definitivno je najbroniji. Od redih prolaznica mogu se naći žuti voljić *Hippolais icterina*, brezov zviždak *Phylloscopus trochilus*, cvrčić trščar *Locustella naevia*, obični cvrčić *L. luscinoides*, crnovrata muharica *Ficedula hypoleuca*, pirogasta grmuša *Sylvia nisoria*. Ako se dobro zagledaju u nebo, ljubitelji grabljivica možda mogu da vide osičara *Pernis apivorus*, zmijara *Circaetus gallicus* a na reci i ribara *Pandion haliaetus*.

Pomoravski vodič za ptičarenje

Za posmatranje seobe preporučujem sledeće lokacije u zoni srednjeg i donjeg Pomoravlja (od severa ka jugu):

Brzansko moravište (oko 50 ha zabare-nog ševara i trske), Bagrdanski tesnac sa okolnim šljunčarama, Laništansku baru (11 ha bare sa vodenom vegetacijom), Rit (prostrana plavna površina u dolini Belice), bare kod Paraćina, reku sa pri-baljem od Donjeg Vidova do Čepura i „Sastavke“ kod Stalaća (ušće Zapadne i Južne Morave). Već pomenuta Lani-štanska bara (na karti označena često kao Nova bara) mala je ptičja oaza koju preseca auto-put E-75. Na njoj se gnez-di mali gnjurac *Tachybaptus ruficollis*, čapljica *Ixobrychus minutus*, liska *Fulica atra*, barska kokica *Gallinula chloropus*, pupčanica *Anas querquedula*, trstenjak rogožar *Acrocephalus schoenobaenus*, veliki trstenjak *A. arundinaceus*, senica vuga. Slična fauna ptica gnezdarica se može naći i na barama kod Paraćina i Br-zanskog moravištu. Na seobi, naročito u avgustu, najbrojniji je gak. Na stotine primeraka opsedaju ova barska staništa.

Tu su i ostale čaplje, siva, mala i velika bela *Casmerodus albus* i po koja riđa *Ardea purpurea*. Od barskih kokica mogu se videti sivi barski petlić *Porzana parva*, barski petlić *P. porzana*, i barski petlovan *Rallus aquaticus*. Pojavi se i po neka eja močvarica *Circus aeruginosus*, koliko da ulepša doživljaj. Za posmatranje čaplji i barskih kokica moj favorit je Brzansko moravište. Ovde se na gnežđenju može naći i sivi svračak *Lanius minor*, a na seobi među običnim čvorcima i po neki ružičasti *Sturnus roseus*. Na domak Jagodine, u dolini donjeg toka reke Be-lice, leve pritoke Velike Morave, nalazi se vodoplavno-močvarno područje „Rit“, najbolja lokacija za posmatranje migracije ptica u srednjem Pomoravlju, pre svega pataka i šljukarica. Prolećna i jesenja migracija ptica poklapa se sa sezonskim porastom nivoa podzemnih voda u Ritu i formiranjem močvarnog terena. Najveća sakupljališta ptica u Ritu bila su za vreme velikih poplava: 1986, 1987, 1999, 2006, 2009. i 2010. Tih plav-nih i ornitološki beričetnih godina u Ritu se sjate na stotine ptica različitih vrsta. Od pataka najbrojnije su: šljukan *Anas acuta*, plovka kašikara *A. clypeata*, glu-vara *A. platyrhynchos*, pupčanica *A. querquedula*, riđoglava plovka *Aythya ferina*, krdža *Anas crecca*, a u malom broju i patka njorka *Aythya nyroca* i zviždara *Anas penelope*. Od šljukarica najbrojniji je vivak *Vanellus vanellus*, koji je takođe i gnezdarica Rita, polojka, crvenono-gi sprudnik *Tringa totanus*, krivokljuni sprudnik *Tringa nebularia*, žalar slepić,

sprudnik pijukavac *Tringa ochropus*, sprudnik migavac *Tringa glareola*. Mogu se videti i vlastelica *Himantopus himan-topus*, sabljarka *Recurvirostra avosetta*, crni sprudnik *T. erythropus*, muljača *Li-mosa limosa*, barska šljuka *Gallinago gallinago*. Od rariteta tu su povremeno i crna roda *Ciconia nigra*, siva vetruska *Falco vespertinus*, crnotrba sprutka *Ca-lidris alpina*, riđa sprutka *C. ferruginea* i ražanj. Dolaze obični galebovi i razne čigre (crna *Chlidonias niger*, belokrilna *Chlidonias leucopterus*, mala *Sterna albi-frons*). Kada krenu kiše, izvolite u Rit.

Foto: Bogdan Peršić

Obična čiga *Sterna hirundo*

Najgore pretnje

Sve pomenute lokacije predstavljaju odmorišta ptica na seobi i veoma ih je, kao ostatke ostataka nekadašnjeg ekosistema, bitno zaštititi od brojnih pretnji. Jedan brutalan primer na mene delovao je posebno poražavajuće. Dogodio se 24. juna 2008. kada sam uče-stvovao u projektu „Kartiranje kolonija galebova i čigri“. Teška mehanizacija sa obližnje šljunkare uništila je koloniju običnih čigri koja je bila u fazi inkubacije jaja. Ovo nije izdvojen incident jer sva-ke gnezdišne sezone stradaju gnezda žalara slepića, vodomara, senice vuge, kolonije bregunica i pčelarica. Da bi se otvorile lokacije za nove kopove, krče se i degraduju i priobalni vrbaci. Eksplor-a-tacija šljunka je jedan od najizraženijih primera ugrožavanja i uništavanja staništa ptica na ovom području. Ni jedna od desetak lokacija u zoni Jagodine na kojima se kopa šljunak nema projektnu dokumentaciju, vodoprivrednu saglasnost, studiju o proceni uticaja na životnu sredinu, niti se plaća novčana nadoknada za eksploraciju prirodnih resursa, na šta sve zakon obavezuje pojedince i firme koji se bave ovim bi-znisom. Napušteni kopovi (pozajmišta) često postaju divlje deponije, legla zara-ze i komaraca. Prirodna vegetacija gubi bitku od invazivnog alohtonog bagremca *Amorpha fruticosa*. Ako se ovako nastavi, u bliskoj budućnosti nećemo imati šta da zaštitimo.

Bojan Stanković

Peštersko polje

Ledeno, toplo, neodoljivo, mirisno, bogato pticama...

Karajukića bunari

Peštersko polje nalazi se na Sjeničko-pešterskoj visoravni, u jugozapadnoj Srbiji, na nadmorskoj visini od oko 1150 m. Sa površinom od oko 50 km² najveće je kraško polje u Srbiji. Ujedno je i kraško polje sa najvećom nadmorskom visinom na Balkanu. U skorijoj geološkoj prošlosti celo Peštersko polje bilo je ispunjeno vodom. Od nekadašnjeg jezera preostale su vlažne zone u najnižim delovima. Kroz Polje protiče Boroštica, nekada reka ponornica koja se ulivala u Bistricu, a koja sada pešterske vode odvodi u reku Vapu.

Peštersko polje je brdsko-planinska tresava i karakteriše se postojanjem posebnih biljnih zajednica. Zbog fizičkih karakteristika kotline i velike nadmorske visine odlikuje se osobenom klimom sa vrlo hladnim zimama, svežim letnjim noćima i velikim dnevним amplitudama temperature u letnjim mesecima. Na klimatološkoj stanici u Karajukića Bunarima 13. januara 1985. izmerena je temperatura od -39.5 °C, što je najniža temperatura vazduha ikada izmerena u Srbiji. Maksimalna temperatura od 36 °C izmerena je 23. avgusta 2007.

Peštersko polje uvršteno je u „Inventar geonasleđa Srbije“ Zavoda za zaštitu prirode Srbije i Nacionalnog saveta za geonasleđe. Prirodne osobenosti Polja prevazilaze nacionalne okvire, pa je proglašeno za „Područje međunarodno značajno za očuvanje biljnog sveta“, „Područje međunarodno značajno za ptice“, „Odabranou područje dnevnih leptira Srbije“ i „Međunarodno značajno vlažno područje“. Već dugo se čuje da se nalazi pred proglašenjem za zaštićeno prirodno dobro.

Kako prići?

Iz Sjenice do Pešterskog polja može se doći sa tri strane. Preko Buđeva, zatim iz pravca Duge Poljane i preko Bare i Crvska. Najčešće idem od Sjenice asfaltnim putem do sela Raždagnija, zatim

makadamskim putem do Buđeva i novim asfaltnim putem do Karajukića Bunara. Dužina ovog puta je oko 30 km. Od Karajukića bunara do jezera na Pešterskom polju vodi zemljani put dužine oko 2 km. Leti se do samog jezera može doći običnim putničkim automobilom. Posle kiša ovaj put se pretvoriti u kaljugu, na nekoliko mesta se stvore bare duboke preko pola metra, pa ukoliko nemate terenac sa pogonom na sva četiri točka, bolje je da ovaj poslednji deo puta prepešačite. Drugi način je da idete asfaltnim putem od Sjenice preko Duge poljane do Kamešnice, a zatim makadamom do Karajukića Bunara.

Za one koji ne žure, može biti interesantan treći putni pravac od Sjenice preko Trijebina do sela Bare. Prvi deo tog puta je asfaltiran, a drugi je makadam, koji je pre poslednjeg rata bio premljen za asfaltiranje. Sa desne strane puta imaćete lep pogled na Jadovnik (1734 m), Trijebinsko polje i selo Caričinu, predivno mesto u kome su Nemanjići imali letnjikovce i gde su izvorista Uvca. Sa leve strane, nekoliko kilometara iza Trijebina, odvaja se put kojim možete za nekoliko minuta stići ispod Jelenka (1617 m), najvišeg vrha planine Giljeve. Sa Jelenka se pruža lep pogled na kosovske i crnogorske planine. Jelenak je jedno od retkih mesta u Srbiji gde se mogu videti žutokljune galice *Pyrrhocorax graculus*. Od Jelenka se ka istoku i jugoistoku prostire planina Giljeva, uglavnom

bezvodna, sa retkim drvećem, kamenita, sa brojnim vrtačama, uvalama i drugim oblicima kraškog reljefa. Na desnoj strani puta Sjenica–Bare nalazi se put koji vodi niz klisuru Dubočice, rečice koja izvire ispod Jelenka i uliva se u Lim. U klisuri Dubočice nalaze se najbolje očuvane četinarske šume u celom Sjeničkom kraju. Od sela Bare put ka Karajukića Bunarima vodi preko sela Crvska. U blizini Crvska nalaze se Duga dolina, Đalovića klisura i Pećina nad Vražnjim firovima, najduži pećinski sistem u bivšoj Jugoslaviji.

Šta posmatrati?

Za posmatrače ptica najinteresantniji je deo Pešterskog polja koji je pod vodom. To je malo, plitko jezero oivičeno ševaram i trskom i tokom leta skoro potpuno obrasio drugim vodenim biljem. Automobil uvek parkiramo pored oronulog mostića na kanalu kojim se voda dovodi u jezero. Od mosta se sa leve strane jeze-

Eja livadarka Circus pygargus

Foto: Milan Ružić

ra pruža nasip širine oko 2 m, koji ptica grabljivicama služi kao osmatračnica. Sa desne strane jezero nije veštački regulisano i obala vijuga u širokim lukovima. Zbog jutarnje rose i vlažnog tresetnog tla, zgodno je da imate gumene čizme.

šljuka *Gallinago gallinago*, velika carska šljuka *Numenius arquata*. Među čaplja-ma viđao sam sivu *Ardea cinerea*, riđu *A. purpurea*, veliku belu *Casmerodius albus*, malu belu *Egretta garzetta*, gaka *Nycticorax nycticorax*, a od čigri belobrku

seta, košenje ševara i ispaša na obali jezera. Lov oko jezera na Pešterskom polju ugrožava i ptice koje nisu lovna divljač. U oktobru prošle godine posmatrao sam lov grupe lovaca. Dobro maskirani i skriveni pucali su iz ševara na ptice, koje su

Foto: Vlada Vučković

Žutokljuna galica *Pyrhocorax graculus*

Foto: Vlada Vučković

Mala sprutka *Calidris minuta*

Na pedesetak metara od vode već nema ševara i trava je mnogo manja, pa se leti tu možete šetati i u laganoj obući. Na jezeru i okolnim vlažnim livadama gnezde se i hrane brojne vrste ptica. Najviše vrsta ptica je moguće videti pri prolećnoj i jesenjoj seobi.

Od ptica grabljivica najznačajnija gnezdarica je eja livadarka *Circus pygargus*. Mogu se videti i eja močvarica *C. aeruginosus*, obični mišar *Buteo buteo*, riđi mišar *B. rufinus*, obična vetruska *Falco tinnunculus*, siva vetruska *F. vespertinus*, lastavičar *F. subbuteo*, beloglavi sup *Gyps fulvus*. Od barskih ptica fotografisao sam gotovo sve patke. Brojne su i šljukarice, za čiju seobu je ovo presudno mesto u jugoistočnoj Srbiji: sprudnik migavac *Tringa glareola*, tankokljuni sprudnik *T. stagnatilis*, sprudnik pijukavac *T. ochropus*, položak *A. hypoleucus*, mala sprutka *Calidris minuta*, riđa sprutka *C. ferruginea*, barska

Chlidonias hybrida i belokrilu *Ch. leucopterus*. Posmatrao sam i vivke *Vanellus vanellus*, belu rodu *Ciconia ciconia*, velikog vranca *Phalacrocorax carbo*, sabljarku *Recurvirostra avosetta*, vlastelicu *Himantopus himantopus*. Početkom maja ove godine fotografisao sam jato od osam ždralova *Grus grus* koji su se hranili pred jezerom. Od ptica pevačica brojne su poljske ševe *Alauda arvensis*, žute pliske *Motacilla flava*, bele pliske *M. alba*, trstenjak mlakar *Acrocephalus palustris*, obične beloguge *Oenanthe oenanthe* i u vreme jesenje seobe barske strnadice *Emberiza schoeniclus*. Mogu se videti i stepske trepteljke *Anthus campestris*, pupavci *Upupa epops*, obične travarke *Saxicola rubetra*, konopljarke *Carduelis cannabina*, strnadice žutovoljke *Emberiza citrinella*, žutarice *Serinus serinus*...

Kako ga (ne)uništiti?

Na obodu Pešterskog polja, na brdu iznad sela Leskova, ovog proleća postavljen je prva vetroturbina. Ona svojim izgledom ruži ovaj jedinstveni predeo. Prema mom saznanju, vetrenjača je

postavljena bez potrebnih dozvola i bez saglasnosti ustanova koje se bave zaštitom prirode. Turbine na vетар očigledno predstavljaju veliku opasnost po beloglave supove i ostale velike ptice ovog jedinstvenog područja. Ukoliko ova znači izgradnju celog vetroparka, što pre je potrebno da se ta aktivnost spreči. Pored toga, postoje planovi da se u blizini autoputa Beograd–južni Jadran, koji bi trebalo da ide preko Peštera, gradi novo veliko naselje. Negativan uticaj bi mogla da ima i nekontrolisana eksploracija tre-

besomučno preletale sa jedne na drugu stranu jezera. Da li neko može da kontroliše šta oni stvarno ubiju ili povrede u takvom lovnu? Od staništa, hranilišta i mesta gde se ptice oporavljaju pri napornim seobama, ovo čarobno mesto bilo je pretvoreno u streljanu. Peštersko polje je jedinstveno prirodno blago Srbije i treba da učinimo sve da ga očuvamo za naredne generacije.

Na Pešterskom polju, pored posmatranja različitih vrsta ptica, zadovoljstvo će vam pružiti šetnja po mirisnim livada-

Foto: Vlada Vučković

Pupavac *Upupa epops*

ma, divan pogled i čist planinski vazduh. U svežim letnjim jutrima posmatraćete kako sunčevi zraci tanje i podižu na ševar naslonjene pramenove magle. I još nešto, ako dođete u Sjenicu i imate nekoliko dana na raspolaganju, posetite i ostala dva IBA područja u okolini, Uvac – Mileševku i Goliju.

Vlada Vučković

Foto reportaža: Crna čiopa *Apus apus*

Crna munja

Verovatno ne postoji u Srbiji nijedan čovek koji nije video crnu čiopu. Mnogi ipak nisu svesni da je ova crna munja, koja je preletela iznad naših glava uz glasno, vibrirajuće zviždanje – zajedno sa nekoliko pratićaca, nije bila lasta nego upravo čiopa. Njena silueta, brzina i agilnost leta mogu da navedu na takvu asocijaciju. Kad se uzme u obzir njen način ishrane, hvatanje insekata u letu, čiopa stvarno podseća na lastu. Zanimljivo je da se razlike između čiopa i lasta odnose takođe na ono što se nama čini veoma slično. Prva i najčešće previđana razlika je veličina i silueta. Čiopa je ptica mnogo krupnija i veća od laste. Raspon njenih krila stiže skoro do pola metra (41–42 cm). Najpoznatija lasta – seoska lasta *Hirundo rustica* ima za 7–10 cm kraća krila. Ono što je još zanimljivije, telo čiope kraće je od tela seoske laste. Ovo se odnosi čak i na mlade laste, koje nemaju još dugačka repna perja. Upravo zahvaljujući ovim perima svi su čuli za lastin rep.

Ove neverovatne proporcije siluete čiopa, kod koje su krila više od dva puta duža nego njeno telo i činjenica da su noge veoma kratke i nepodobne za šetnju, čine da prisilno sletanje na zemlju

(što inače čiopa nikada neće da učini sama po sebi) stvara velike nevolje prilikom poletanja. Zdrava, odrasla ptica snaćiće se u takvoj situaciji. Međutim, ako vidimo na tlu čiopu, kojoj poletanje ne „ide od krila“ možemo da joj pomognemo. Treba samo da je bacimo u vis. Bacajmo nežno, jer kad se ispostavi da nesrećna čiopa ne može da leti iz drugih razloga, pašće nazad na zemlju i može da se povredi. Pre nego što bacimo čiopu gore, imamo priliku da otkrijemo još jednu razliku između čiopa i lasta. Možemo primetiti da vanredna dužina krila jeste u stvari dužina vila. Sama krila su neverovatno kratka – laste imaju znatno duža.

Kad se već načudimo čiopi držanoj u ruci moramo se potruditi da taj njen oblik što brže zaboravimo. Čiopa na tlu ili u ruci definitivno gubi svoju lepotu. Carstvo čiopa otvoren je prostor u kojem se osećaju kao ribe u vodi i upravo tamo se izvrsno ispoljava sva njihova lepotu. Smatra se da je ptica biće koje asocira na slobodu i svet bez granica: „slobodan kao ptica“. Čiopa je ustvari suština ove asocijacije. Iako su albatrosi ptice poznate po tome da prvih nekoliko godina mogu živeti bez sletanja na

kopno, čiopa prevazilazi čak i albatrose. Albatrosima je zemlja neophodna da zajedno sa svojim partnerkama razmisle o produženju vrste. Čiopa i ove vitalne funkcije može da obavi u vazduhu. Neka pukotina u zidu naših zgrada ili rupa u prirodnim stenama potrebna im je samo za to da se izlegnu mali čiopići. Zanimljiva transformacija dešava se u trenutku izletanja malih čiopa iz gnezda. Mladunac u jednom trenutku zaboravlja svoju „kopnenu prošlost“ (20 dana u jajetu i oko 45 kao pile u gnezdu). Do tada su ga hranili roditelji donoseći kuglice sastavljene od stotina sitnih, insekata (komaraca, muvica) uhvaćenih u letu. Mladunac čiope, kao da želi da proguta glavu svog oca ili majke, uzima je u svoj kljun i čeka da se ukusna kugla nađe u njegovom grlu. U trenutku kad je prekoračio prag gnezda odmah se prebacuje na hranu koju primećuje u obliku male, leteće tačke.

Čiope viđamo skoro svakog dana od aprila do avgusta. Ustvari, ostaju kod nas još duže (najčešće ptice koje migriraju sa severa), ali se zadržavaju na velikim visinama i tamo love „vazdušni plankton“.

Tekst i fotografije: Maciej Szymański

Jačamo znanje o propisima Evropske Unije iz oblasti zaštite prirode

Pridruživanje Evropskoj Uniji za zemlje Zapadnog Balkana nije lagan proces, nego dugo putovanje sa brojnim usputnim izazovima. Uključuje usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa evropskim kako bi se obezbedila njegova primena uvođenjem novih propisa na nacionalnom nivou, istinsko učešće svih zainteresovanih strana u procesu donošenja odluka, jačanje regionalne saradnje... Jačanje svesti i izgradnja kapaciteta za primenu propisa EU je od odlučujućeg značaja za uspešan proces integracije u Uniju. Tekući projekat Međunarodne unije za zaštitu prirode (IUCN), koji se završava poslednjim danom 2011., usredsređen je na tri strateške oblasti EU koje imaju velikog uticaja na zaštitu prirode. Projekat geografski pokriva tri zemlje Zapadnog Balkana: Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju.

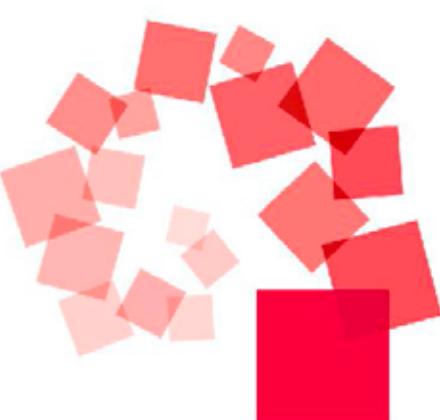
Projektne aktivnosti fokusirane su na tri pilot-područja na kojima se simulira primena pojedinih propisa EU u pojedinoj zemlji. U Srbiji je to Potamišje (za oblast zaštite biodiverziteta/Natura 2000), u Makedoniji Osogovske planine

(za oblast ruralnog razvoja), a u Crnoj Gori Durmitor (za oblast povezanosti prirodnih fragmenata i „zelene infrastrukture“). Simulacija je uključivala nekoliko aktivnosti. Prva je bila analiza trenutne situacije i zainteresovanih strana kada je u pitanju stepen razvoja najvažnijih politika i strategija EU koje se odnose na zaštitu prirode i potrebnih preduslova za njihovu uspešnu primenu. Analiza je korišćena za pripremu studija slučaja koje se odnose na održivo upravljanje prirodnim resursima i zaštitu biodiverziteta za svako od pilot područja. Održane su i tri radionice koje se fokusiraju na primenu propisa EU, sa posebnim naglaskom na zaštitu i skladno korišćenje prirodnih resursa, sa ciljem da se prenese znanje iz EU u region. Radionica koja se odnosila na Potamišje održana je u oktobru 2010. u Zrenjaninu, radionica u Makedoniji bila je održana u novembru 2010. u Probištipu („Podrška razvoju i primeni agroekoloških mera“), a radionica „Integrисани pristup korišćenju zemljišta – zelena infrastruktura kao deo EU post-2010 politike zaštite biodiverziteta“ u Crnoj

Gori na Žabljaku u martu 2011. Elaborisani su i podeljeni materijali za trening sa fokusom na najbolje prakse EU kada je u pitanju zaštita i održivi ruralni razvoj. Materijali će biti korišćeni za trening lokalnih stručnjaka o procesu određivanja područja Natura 2000 i prirodi blisko upravljanje prirodnim resursima, kao i primeni projekata za IPARD. Organizованo je i studijsko putovanje za NVO i zainteresovane strane sa pilot-područja u Bugarsku (5–10. 12. 2011) tokom koga su na konkretnim primerima pokazane dobre parakse u zaštiti prirode i ruralnom razvoju u regionu.

Projekat „Politike i strategije EU u Južnoistočnoj Evropi: izgradnja kapaciteta za primenu prropsisa EU u Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji“ finansirala je Evropska komisija preko Generalnog direktorata za proširenje. Partneri u projektu su Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije, Pokret ekologa Makedonije i Zeleni Crne Gore.

Veronika Ferdinandova
i Marko Tucakov

ISA CERT

ISO 9001 / ISO 22000 / ISO 14001 / HACCP
IFS / BRC / GlobalGAP / FSSC 22000

Subotica, Dimitrija Tucovića 10/8
tel. +381 (0) 24 55 77 55

Radionicom u Štipu završen projekt „Wing across the Balkans“

Foto: M. ED

Projekat podizanja kapaciteta ornitoloških organizacija zapadnog Balkana završen je radijonicom koja je održana u Štipu (Makedonija) u periodu 8–12.11.2011. Projekat je za DZPPS bio od velike važnosti budući da je Društvo prošlo kroz sve faze samoprocene, analize mogućnosti i nedostataka, razmatranja mogućnosti za unapređenje rada i definisanje prioriteta koje zahteva proces pridruživanja partnerstvu BirdLife International. Radionica u Štipu imala je za cilj pregled napretka ornitoloških organizacija Zapadnog Balkana tokom poslednje dve godine, koliko projekat traje, kao i sagledavanje novih mogućnosti za saradnju i delovanje u cilju efikasnije zaštite i promovisanja ptica. Predstavnici DZPPS (M. Ružić, D. Radišić, Uroš Pantović)

predstavili su rad Društva koji je ocenjen kao uspešan, uz sugestije za buduća poboljšanja. Dogovorene su i aktivnosti na novim projektima u kojem će saradnja biti nastavljena i produbljena.

Dimitrije Radišić
i Milan Ružić

Korak bliže partnerstvu

Foto: Milan Ružić

Od 26. do 28. 8. 2011. DZPPS je posetio Borut Rubinić, predstavnik BirdLife International zadužen za proširivanje ovog globalnog partnerstva na Balkan. Iako upoznat sa našim radom kroz projekat *Wings Across the Balkans*, Rubinić je bio veoma zainteresovan za razvoj DZPPS koji smatra najsnažnijom ornitološkom i zaštitarskom organizacijom na području zapadnog Balkana, pored slovenačkog DOPPS-a.

Tokom celodnevnog sastanka, članovi Upravnog odbora DZPPS su sa Rubinićem diskutovali o unutrašnjoj strukturi Društva, projektnim

Završen naš prvi prekogranični IPA projekt

Pred oko 80 zainteresovanih, 23. 9. 2011, održana je u Senti završna konferencija IPA projekta prekogranične saradnje Srbije i Mađarske „Upravljanje zaštitom i monitoring epidemiološke bezbednosti Natura 2000 vrsta ptica“. Posle uvodne reči Jožefa Gergelja, koordinatora ovog projekta u Srbiji, skupu se obratio dr Gerge Halmoš, direktor Mađarskog društva za zaštitu ptica i prirode. On je istakao značaj dugogodišnje saradnje dva društva koja je urodila plodom kroz više međunarodnih projekata i razmenu iskustava o zaštiti ugroženih vrsta u Panonskoj niziji i šire. Gergelj je predstavio prisutnima i stanje i probleme zaštite sive vetruske u Srbiji, dok je Otto Sekereš

govorio o rezultatima istraživanja i zaštite modrovrane kod nas i povećanju brojnosti ove retke vrste zahvaljujući aktivnoj zaštiti. O rezultatima zajedničkog prekograničnog projekta u pograničnim mađarskim županijama Kiškunšag i Čongrad govorili su dr Bela Tokodi (modrovrana) i Sabolč Šolt (siva vetruska), kao i Peter Fehervari koji je prikazao rezultate matematičkog modeliranja potencijalnih gnezdišta sivih vetruski u Vojvodini. Na kraju sastanka dr Šandor Filep, ombudsman budućih generacija parlamenta Mađarske govorio je mestu i ulozi civilnih organizacija u zaštiti prirode. Ovim događajem formalni deo ovog međunarodnog projekta priveden je kraju.

Kako se ocenjujemo?

Tokom godišnje skupštine Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije 9. aprila 2011. sprovedeli smo anonimnu anketu sa ciljem da se poboljša efikasnost delovanja Društva u budućnosti. Šta smo o sebi sve rekli?

Pohvale i ocene

Među najbolje ocenjene dosadašnje aktivnosti izdvaja se kvalitet tekstova u časopisu „Ciconia“ i magazinu „Detlić“, dok je izgled „Detlića“ ocenjen sa najvišom prosečnom ocenom: 4,78 od ponuđene petice kao maksimuma. Sledi kvalitet i izgled promotivnih materijala Društva sa ocenama 4,46 i 4,36, kako je ocenjen i kvalitet rada Upravnog odbora. Ocenu 4,38 dodelilo je 67 učesnika u anketi kvalitetu projektnih aktivnosti Društva, kog sledi kvalitet rada Društva sa ocenom od 4,3. Kvalitet sadržaja Facebook stranice, izgled iste kao i izgled časopisa „Ciconia“ premašuju ocenu 4,2, ali kvalitet sadržaja web-stranice ocenjen je četvorkom. Sam izgled stranice ocenjen je nešto niže, sa 3,98 koliko i javnost rada Društva. Sledi vidljivost projektnih aktivnosti sa ocenom 3,8, dok je vidljivost samog Društva u javnosti procenjena kao osrednja, sabirajući jedva preko 3,1, što je i najniža ocena za ponuđene segmente rada Društva.

Predlozi i želje

Među predlozima poboljšanja rada Društva najviše članova navelo je sledeće oblasti: vidljivost DZPPS i njegovog rada (oko trećine ispitanika), poboljšanje saradnje sa članovima, masovnost u realizaciji projekata (uključivanje u projekte putem upitnika i formulara), međusobna saradnja individualnih članova, kao i rad kancelarije Društva. Predlaže se uvođenje više projekata, da se pri inostranim projektima stavi akcenat i na druge zemlje osim na Mađarsku i bivše članice SFRJ, više akcija za šire članstvo i animiranje novih članova. Javnosti treba približiti problem očuvanja ptica, možda putem proširivanja izdavačke delatnosti. Uz poboljšavanje web-stranice, trebalo bi više pažnje posvetiti aktuelnim informacijama o posmatranjima retkosti, proučavanju, a kroz povećan broj izleta u prirodu pojačati zaštitu vrsta i staništa.

S obzirom na to da bi većina članova posećivala izlete koje organizuje Društvo,

Imamo auto!

U okviru projekta Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije kupilo je i registriralo svoj prvi automobil. Naša Dacia Duster biće na raspolaganju nakon završetka svih projektnih aktivnosti na način kako će to Upravni odbor da predloži posebnim pravilnikom koji će Skupštini biti podnet na usvajanje. Društvo, kao rezultat projekta, poseduje i dva nova terenska teleskopa, kao i tri GPS uređaja.

Foto: Jožef Gergelj

Panonski grabljičari zajedno

U organizaciji Sekcije za grabljičice Mađarskog društva za zaštitu ptica i prirode (MME) od 9. do 11. septembra 2011. u Kardoškutu po 22. put susreli su se ljubitelji i znalci ptica grabljičica

kako bi razmenili iskustava i saznanja o grabljičicama stečena tokom godine. Ovogodišnji susret bio je deo našeg IPA projekta i u njegovom radu učestvovalo je 13 ornitoloških i zaštitarskih organizacija iz četiri zemlje Panonske nizije sa ukupno 80 predstavnika koji su tokom tri dana imali prilike da upoznaju prelepe predele Nacionalnog parka „Kiškunšag“. Iz DZPPS to su bili naš Otto Sekereš, Atila Agošton, Kristijan Barna i naš predsednik Jožef Gergelj. Kristijan je održao i predavanje o sadašnjem stanju naših sivih vetruski *Falco vesertinus*. Najinteresantniji deo programa bio je obilazak pustara Vašarhelj i Čanadi i posmatranje brojnih grabljičica čija je seoba tada bila u punom zamahu: crne lunje *Milvus migrans*, čak 28 riđih mišara *Buteo rufinus*, 10 krstaša *Aquila heliaca*, 7 orlova kliktavaca *A. pomarina*, 4 zmijsara *Circaetus gallicus*, dve eje livadarke *Circus pygargus* i dva stepska sokola *Falco cherrug*.

Jožef Gergelj

deo ankete bio je posvećen i novim lokalitetima koje bi trebalo obilaziti. Pored opštih lokaliteta – more, inostranstvo, planinski i jezerski predeli – navedeno je i 35 konkretnih lokaliteta, od kojih su najviše glasova dobiti Obedska bara (9) i klisura Uvca (7). Sledi Deliblatska peščara sa 6 i Zasavica sa po 5 glasova. U ostale lokalitete spadaju Baranda sa 4 glasa, Carska bara, Čenta, Kovačica i Sakule sa po 3 glasa, dok je Durmitor, Gornje Podunavlje, Ludaško jezero, Pešter, Staru planinu, Taru i Zlatar navelo po dvoje ljudi. Ostali lokaliteti sabiraju Bizmarkova ostrva, područje Drava–Dunav, Jegričku, Karađorđevo, Novu Gvineju, Novi Zeland, Ovčar banju, Palić, Pašnjake velike droplje kod Mokrina, Pčinju, Rtanju, Selenijske pustare, Skadarsko jezero, Slano Kopovo, Solomonska ostrva, Subotičku peščaru, Suvu planinu, Titelski breg i Vršačke planine.

Primedbe i pokude

Pored pohvala rada Društva, ohrabrenja da se nastavi sa dobrim radom i izraženog zadovoljstva što postoji ovakva organizacija u našoj zemlji, članovi su dodatnim predlozima i komentarima imali prilike da usmeravanju buduće delovanje DZPPS-a. Ono se poziva da više sarađuje na otkrivanju počinjoca trova-

nja ptica, organizovanju letnjih vikend-kampova sa konkretnim poslovima, kao i aktiviranju okoline, npr. edukacijom lovaca preko lovačkih udruženja putem prezentacija na njihovim sastancima. Smatra se da bi edukacija o navikama ptica smanjila odstrel zaštićenih vrsta do kog dolazi iz uverenja da one čine štetu fondu divljači. U ovu svrhu mogao bi poslužiti i portal o dnevnim informacijama o posmatranim retkostima. Komentari koji se odnose na administraciju iskazuju zahtev za izradu članske legitimacije, kao i jasniju određenost povoljnosti koje tokom godine član ostvaruje uplatom članarine. Usled neredovnog odgovaranja na mejlove upućene Društvu, predlaže se i angažovanje nekoliko ljudi koji bi se bavili isključivo poslovima ovog tipa, kao i obezbeđivanjem donacija Društvu, od kog se očekuje da više uključi članstvo u rukovođenje projekata. Osim toga, ukazuje se i na potrebu da se kvalitet štampe „Ciconie“ poboljša.

Zahvaljujemo se članovima na učakanom poverenju i podršci, kao i novim članovima koji svojim brojem i entuzijazmom potvrđuju važnost delovanja Društva i vrednost rezultata koje zajedno postižemo i možemo da postignemo.

Sonja Jankov

aktivnostima, iskustvima BirdLife partnera u odnosu sa članovima, evropskim i državnim institucijama, finansiranju aktivnosti i značajnim strateškim koracima koje bi DZPPS trebalo da sproveđe u cilju daljeg razvoja. Rezultat posete biće procena naših kapaciteta koja će biti podneta vođstvu Partnerstva, a uskoro će DZPPS biti pozvano da izradi i samoprocenu. Nadamo se da će se ova dokumenta uskoro naći pred Savetom BirdLife International.

Dimitrije Radišić

Stand Društva na ovogodišnjem LORIST-u

Foto: Danijela Radetić

U okviru sajma „Eko–svet“ od 28. do 30. septembra 2011. godine na Novosadskom sajmu predstavljene su aktivnosti DZPPS. Zahvaljujući Pokrajinskom sekretarijatu za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine koji je finansirao stand, članovi DZPPS su posetioce Sajma upoznavali sa našim aktivnostima, magazinom i časopisom, a tu je bila i šansa da se našim aktivistima postave brojna pitanja. Bilo je tu raznih profila ljudi, od onih sa vrlo zanimljivim do onih sa nesvakidašnjim pitanjima za zaštitare ptica: kako uloviti što više, koji je to zakon koji štiti ptice i zašto se one uopšte štite. Na sva ta pitanja strpljivo je odgovarao potpredsednik Društva Milan Ružić.

Nevena Brajović

Jesenji izlet ove godine bio je i radni

Članovi i simpatizeri našeg Društva 29. oktobra 2011. posetili su park i jezero Rusanda da bi ovo IBA područje zajedno čistili od smeća. Za nekoliko časova rada sakupljeno je oko 90 džakova otpada u parku i oko jezera. Nakon radne akcije volonteri su se okrepili uz sjajan gulaš koji je

Foto: Katarina Paunović

pripremila iskusna ekipa iz LEEI „Stari Begej – Carska Bara“. Popodne je bilo rezervisano za posetu rezervatu Slano Kopovo gde smo uživali u brojnim guskama, patkama, ždralovima i galebovima. Akcija je bila deo projekta „Aktivnim učešćem do zaštite i promocije Rusande“

koga je finansirao Pokrajinski sekretarijat za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine.

Milan Ružić

Utina u fokusu svetskih ornitologa u Kikindi

Foto: Goran

Od 1. do 5. novembra 2011. imali smo čast da u Kikindi ugostimo više od 60 učesnika iz 19 država sveta na Prvoj međunarodnoj konferenciji o utini *Asio otus*. Svetska prestonica sova tih dana prikazala je svoje najbolje izdanje. Prvog dana na svečanom otvaranju prisustvovao je veliki broj zvanica, predstavnika lokalne, pokrajinske i republičke administracije, kao i zavidan broj medija. Skup je privukao veliku pažnju u samom gradu, ali i u celoj Srbiji. Drugog, trećeg i četvrtog dana imali smo odlične prezentacije i skustava u istraživanju, monitoringu i zaštiti,

kao i radionice za izradu standardizovanih protokola za popis zimskih jata i gnezdećih parova utina. Na konferenciju su došli najznačajniji stručnjaci poput Perti Saurole (Finska),

Denvera Holta (SAD), Vladimira Galušina (Rusija), Birgit Blok (Nemačka), Sajmona Birera (Švajcarska), Bert Jan Bola (Holandija), čime je naučni i stručni deo dobio na izuzetnom značaju. Poslednjeg dana organizovali smo terenski obilazak zimskih jata u Bašaidu, Tordi i Melencima gde smo goste upoznali sa našim metodama i skustvima o praćenju zimskih jata.

Imali smo izuzetnu priliku da u centru Melenca pronađemo krilnim markerom obeleženu ženku M7. U večernjim časovima demonstrirali smo hvatanje i prstenovanje ukupno devet primeraka utina na sveopšte zadovoljstvo.

Hvala brojim institucijama i pojedincima iz Kikinde na nesebičnoj pomoći i dobrom druženju tokom održavanja konferencije koju je organizovao Centar za zaštitu sova Srbije zajedno sa DZPPS, Global Owl Project-om i Opština Kikinda.

Milan Ružić i Dimitrije Radišić

Evropski vikend posmatranja ptica, 1. i 2. oktobar 2011.

Potučeni svi domaći ptičarski rekordi

Ponosni na vas, naše članove i učesnike ovogodišnjeg evropskog ptičareњa, predstavljamo vam kolaž utisaka vođa izleta koje je Društvo za zaštitu i proučavanje ptica organizovalo.

„U popodnevnim satima nas četvoro smo posetili šećeranske bare kod Kovaciće. Najimpresivniji prizor priredile su gluvar Anas platyrhynchos svojom brojnošću, a iznenađenje je bio i susret sa rusim svračkom *Lanius collurio* i pupavcem *Upupa epops* koje do sad nismo imali prilike videti na ovom tenu“, kažu Jožef i Virdinija Krivači, kojima su se na ovom lokalitetu pridružili i naši članovi iz Uzdina i Debeljače.

Naš Boban Stanković iz Jagodine kaže da su aktivnosti oko organizacije Vikenda počele deljenjem novih brošura DZPPS đacima OŠ „17. oktobar“. Tokom samog izleta posmatrane su uobičajene vrste za ovo doba godine: uglavnom stanařice, po neka selica, a pojavili se i zimski gosti. Jedino iznenađenje bila je barska šljuka *Gallinago gallinago*, na žalost sa slomljenim krilom, pronađena pored puta na barama kod sela Predor. Zbog dugog sušnog perioda, barska staništa u Pomoravlju su skoro potpuno presušila, a na Velikoj Moravi je bio ekstremno nizak vodostaj, mada 54 zabeležene vrste sa preko 1800 ptica predstavljaju više nego dobar rezultat ovogodišnjeg Vikenda. Učestvovalo je pet posmatrača.

Dimitrije Radišić, koji je vodio izlet na Rusandi, ističe prijatnu atmosferu među učesnicima (članovi DZPPS, članovi Lokalnog edukativnog ekološkog izazova „Stari Begej – Carska bara“, uče-

nici osnovnih škola iz Zrenjanina i Menenaca). Iako je Rusanda dobro istraženi lokalitet, na kome je do sada zabeleženo preko 210 vrsta ptica, izlet je bila prilika da se pribeleži i jedna nova za ovaj lokalitet – ribar *Pandion haliaetus*.

Foto: Katarina Panović

Andrej Medved vodio je izlet u Bačkom Petrovcu, na kome se okupilo 18 učesnika, od kojih su većina bila deca. Posmatrali su ptice sa obala DTD kanala i zabeležili 27 vrsta. Najviše ih je oduševila siva vrana *Corvus corone cornix* koja je visoko iznad krošnji drveća progonila lokalnog mišara *Buteo buteo*.

Foto: Andrej Medved

Atila Agošton bio je na čelu velike grupe od 55 učesnika ovogodišnjeg Vikenda, od kojih je većina bila iz OŠ „Jovan Jovanović Zmaj“ iz Novog Kneževca. Na novokneževačkom ribnjaku i u okolini posmatrano je čak 56 vrsta ptica uz pomoć durbina dobijenih od lovačkih društva iz Novog Kneževca i Banatskog Aranđelova. Organizaciju ovog izleta pomoglo je Prirodnjačko društvo „Tisa“.

U blizini Vršca, posmatranje ptica organizovano je na taložnim jezerima prečistača otpadnih voda koji se nalazi na močvarnom terenu Malog rita. U oba dana u posmatranju ptica učestvovalo je devet ljudi. Zabeležene su 32

Foto: Attila Agošćan

vrste, među kojima su bile patka njorka *Aythya nyroca*, plovka kašikara *Anas clypeata*, lastavičar *Falco subbuteo*, eja močvarica *Circus aeruginosus* i vodomar *Alcedo atthis*. Prvog dana zabeležene su tačno 573 ptice, a drugog 423. Vođa izleta bio je Bojan Radeka.

Foto: Dejan Đapić

kod Bačkog Brestovca. Vodila ju je naša Magdalena Grahovac. Bilo je 45 učesnika, najviše osnovaca koji su videli 18 vrsta ptica, i izbrojali 688 jedinki. Deca su prvi put videla velike bele čaplje *Casmerodus albus*, što je propraćeno ovacijama.

Foto: Magdalena Grahovac

Foto: Danijela Radetić

Na izletu u Ovčarsko-kablarskoj klisuri 1. oktobra bilo je 19 učesnika iz Požege i 20 iz Čačka, ali i naši članovi iz Velike Plane i Niša, kao i novinarke Pressa i Čačanskog glasa i predstavnici Turističke organizacije Čačka sa kojom je DZPPS organizovao ovaj izlet. Izlet je vodio Brano Rudić, a u njemu su učestvovala 52 izletnika.

Foto: Brano Rudić

U Somboru je ove godine treći put obeležen Evropski vikend posmatranja ptica, uz do sada najmasovniji izlet. Uкупno 56 učesnika, uglavnom osnovnoškolaca, posmatralo je ptice na rubu grada i na kanalu DTD. Mada 21 zabeležena vrsta nije mnogo, izlet je poslužio svrsjer je odgovorio na mnoga pitanja učesnika i približio im svet ptica i fenomen njihove seobe. Izlet je vodio Dejan Đapić.

Zahvaljuјући podršci Ekološkog potresa iz Odžaka i nastavnice biologije Marije Kangrge iz lokalne OŠ „Nikola Tesla“, akcija je bila uspešna i na terenima

Foto: Vladan Vučković

U kanjonu Mileševke zabeleženo je 40 beloglavih supova *Gyps fulvus*, mladi suri orao *Aquila chrysaetos*, mladi sivi soko *Falco peregrinus*, crna žuna *Dryocopus martius*.... Uкупno je bilo 30 izletnika koji su bili pojačani ekipom iz Požege. Sve pohvale za ljude iz udruženja „Jadovnik“ koji su obezbedili prevoz dece i hranu upućuje vođa ovog izleta Nenad Dučić.

U subotu, 1. oktobra organizovan je grupni izlet na ribnjak kod Sviljeva. U

Formiramo bazu podataka o biodiverzitetu Srbije

Prvi koraci u pravcu osnivanja baze podataka o biološkoj raznolikosti Srbije napravljeni su ove godine kada je dr Gabor Mesaroš iz Udruženja „Protego“ okupio šest organizacija iz Srbije koje se bave istraživanjem biodiverziteta, među kojima je i DZPPS. Nakon nekoliko sastanaka i upoznavanja sa radom ostalih organizacija, dogovoren je izgled veb-portala koji će pokrenuti Istraživačka stanica „Petnica“ i koji će sa jedne strane biti usmeren ka korisnicima interneta zainteresovanim za biodiverzitet Srbije, dok će sa druge predstavljati „skladište“ georeferenciranih podataka organizacija koje u izradi portala učestvuju. DZPPS je preuzeo obavezu da sastavi listu ptica Srbije, napiše kratke opise biologije, ekologije i statusa zaštite svake od njih i publikuje određenu količinu georeferenciranih podataka o njihovim nalazima koji će korisnicima portala biti dostupni u vidu UTM mape 10x10 km. Značajno je da će svi uneti podaci biti autorizovani, da će moći da ih unosi bilo koji korisnik portala koji je registrovan, da će poslove provere unosa vršiti telo koje imenuje DZPPS i da će DZPPS odlučivati o korišćenju baze podataka, uz poštovanje prava korisnika koji su svoje podatke uneli u bazu. Portal će predstavljati veliku novinu u radu Društva, pa se nadamo se da će svi naši članovi, kao i ostali posmatrači ptica, fotografi i naučnici, shvatiti značaj novog instrumenta u proučavanju i zaštiti ptica i uzeti učešće u popunjavanju podataka. Projekat „System for public participatory mapping and monitoring of biological assets in Serbia“ u okviru koga se baza izrađuje podržan je od strane Ambasade Kraljevine Holandije u Beogradu.

Dimitrije Radišić

Ptice i grad

Činjenica da u našim gradovima, u našoj neposrednoj blizini, povezane sa nama, žive ptice koje često ne primećujemo inspirisala je grupu producenata, snimatelja, scenarista i montažera iz Nezavisnog filmskog kluba „Kino Klub Novi Sad“ da snime serijal „Gradske ptice“. Sa ovom namerom filmadžije su se obratile za pomoć Društvu za zaštitu i proučavanje ptica Srbije koje u projektu učestvuje kao stručni konsultant i saradnik na scenariju. Ideja je da se u svakoj od epizoda koje će trajati 25 minuta prikaže po jedna vrsta koja živi u gradovima Srbije, uz jednu poznatu ličnost iz gradskog života, koja će izneti svoja

razmišljanja o njoj i kojoj će na direktnan način biti predočene mogućnosti zaštite tih vrsta. Time će se ptice, njihova zaštita i ljudi koji se o njoj brinu promovisati i prikazati javnosti. Projekat je ambiciozan jer je zamišljeno snimanje oko 40 vrsta gradskih ptica i time predstavljaju veliku šansu za sve zainteresovane ptičare koji vole gradske ptice. Epizoda o običnim vetruskama *Falco tinnunculus*, snimljena je uspešno u Novom Sadu, a glavni posao sledi 2012. godine.

Dimitrije Radišić

Foto: Nenad Đurić

SIBIR kod Rusande

Krajem juna 2011. u banatskom selu

Foto: Katarina Paunović

Melenci izgrađen je objekat za smeštaj i rad budućih istraživača Rusande. Stanica za istraživanje biološke raznovrsnosti (SIBIR) nalazi se na rubu parka Specijalne bolnice za rehabilitaciju – Banja Rusanda, koja je pored Ambasade Kraljevine Holandije u Beogradu bila i sufinansijer njene izgradnje. U projektu NIDS „Josif Pančić“ učestvovalo je i DZPPS, koje će biti jedan od korisnika ovog objekta.

Marko Šćiban

Foto: Nenad Đurić

„Ove godine se i Društvo ljubitelja prirode „Falco“ iz Temerina uključilo u Evropski vikend posmatranja ptica. Četraestočlana grupa posetila je bećejski ribnjak i zabeležila 4152 jedinki iz 59 vrsta ptica. Interesantna je bila kasna seoba seoske laste *Hirundo rustica*, pojавa šarene utve *Tadorna tadorna*, belorepna i veliki broj patki njorki. Uz lepo vreme i mnoštvo ptica, proveli smo ugodno nedeljno prepodne, na ovom ornitoloski izuzetno značajnom lokalitetu“, kaže Ištvan Balog, naš vodič na ovom izletu.

Oto Sekereš je sa 14 učesnika, učenika 5. i 6. razreda osnovne škole „Majšanski put“ iz Subotice. 1. oktobra obišao drugi i deo trećeg sektora Paličkog jezera u popodnevним satima. Sledecg dana Oto i 11 učesnika Vikenda su prošetali severistočnom obalom Ludaškog jezera, gde su postavili ornitološke mreže i prstenovali ptice. „Vreme je bilo lepo, ostali smo ceo dan napolju i u večernjim satima uhvatili planinsku trepteljku *Anthus spinolella*“, navodi Oto.

Foto: Oto Sekereš

Sedmočlana ekipa posetila je ribnjak „Kapetanski rit“ kraj Malih Pijaca. „Na izlet smo vodili većinom mlađu generaciju budućih ptičara kako bi ih upoznali sa što više vrsta vodenih ptica. Vreme nas je poslužilo, a veliki broj posmatranih ptica je ulepšao ovaj događaj. Iznenadio nas je ogroman broj običnih galebova *Larus ridibundus* velika jata sivih čaplji *Ardea cinerea* i velikih belih čaplji *Egretta alba* koja su brojala i 40 primeraka, kaže vodič Viktor Sabo iz Udruženja ljubitelja prirode „Riparia“.

Koordinator ovog Vikenda ispred DZPPS bio je Dimitrije Radišić. „Izveštaj Evropskog vikenda posmatranja ptica pokazuje da smo uradili sjajan posao. Broj izletnika bio je daleko veći od broja članova Društva, što znači da smo sve

Foto: Ištvan Balog

Na tronu

Najbrojnija posmatrana vrsta na svim našim izletima bio je čvorak *Sturnus vulgaris* (29923 jedinke). Za njim je obični galeb *Larus ridibundus* sa 10930 primeraka, a na trećem mestu je liska *Fulica atra* sa 7174 jedinice.

Centar za zaštitu sova Srbije pokrenuo je sopstvenu bazu podataka za nalaze pojedinih vrsta sova u Srbiji. Najnoviji poduhvat je baza nalaza čuka *Otus scops* u Vojvodini. Želja nam je da dobijemo uvid kako je širenje na sever tekelo, kakva staništa je čuk birao i da procenimo njegovo trenutno rasprostranjenje i brojnost. Uz Vojvodinu skupljamo podatke i za nacionalnu bazu podataka. Molimo vas da nam pomognete u ovom programu i podelite sa nama svoje znanje. Svaki podatak je važan.

Osim neobjavljenih podataka iz beležnica, dobrodošli su i oni iz literature, posebno stariji.

Svaki podatak će biti autorizovan, a saradnici koji budu dostavili najveći broj podataka biće smatrani za koautore budućeg naučnog rada.

Rad na osnivanju baze koordiniše David Grabovac (e-mail: davgogr@gmail.com; broj telefona: 063489587).

50000; 37; 2000; 4000000!

Tokom Vikenda 50000 odraslih i dece posmatralo je čudo seobe ptica u 37 evropskih i centralnoazijskih država, sledeći poziv partnerstva BirdLife International da beleže i uče o fascinantnoj migraciji ptica koje su nas u tom trenutku preletale na putu prema jugu. Bilo je organizovano preko 2000 događaja a posmatrano je više od četiri miliona ptica različitih vrsta. EuroBirdwatch – BirdLifeov ptičarski događaj godine ima za cilj da podigne svest o seobi ptica promovišući akcije neophodne da bi se spasile ugrožene vrste i njihova staništa. Za mnoge partnere BirdLife-a ovaj događaj pruža mogućnost da dođu do nove publike i mogućih simpatizera. „Ovaj zajednički događaj je apel za sigurnije migratorne koridore i zaustavljanje gubitka biodiverziteta“, kaže Fric Hirt, koordinator Vikenda iz SVSa, BirdLife partnera u Švajcarskoj.

Foto: Viktor Šabot

više prisutni u javnosti i da promovišemo ideju zaštite ptica na širokom frontu, a to će sigurno uroditи plodom. Svi ma se, u ime Upravnog odbora DZPPS, zahvaljujem na ažurnoj i odgovornoj saradnji. Veoma je važno da smo tokom ovogodišnjeg Vikenda stupili u kontakt sa velikim brojem ljudi koji nisu ornitolozi već samo simpatizeri ideje zaštite prirode. Moramo se i njima zahvaliti na nesebičnoj pomoći. DZPPS je, uz pomoć

još nekoliko partnerskih organizacija, učestvovalo u organizaciji velike većine izleta u Srbiji. U prirodu smo izveli 459 učesnika i zabeležili 155 vrsta ptica, najrazličitijih, iz najrazličitijih staništa i delova Srbije. Lepo vreme nam je išlo na ruku, a ispostavilo se da je veliki broj ljudi na terenu recept za nalaze retkih vrsta i neobičnih pojava”, zaključuje Dimitrije.

Ekipa „Detlića”

Održavanje Evropskog vikenda posmatranja ptica pomogli su:

Zecatina

lca

Monitoring utine u Vojvodini

Foto: Katarina Paunović

U zimu 2010/2011. godine nastavljeno je praćenje kretanja utina *Asio otus* hvatanjem i obeležavanjem prstenovanjem na nekoliko zimovališta u Bačkoj i Banatu. Uhvaćeno je i obeleženo više od 70 jedinki. Krajem zime i početkom proleća mapirani su teritorijalni mužjaci, prevashodno u naseljima i najviše u severozapadnoj Bačkoj i centralnom Banatu. Usledilo je praćenje uspešnosti gnezđenja i markiranje mladunaca. Najsrdačnije se zahvaljujemo svima koji su na bilo koji način pomogli ove aktivnosti, posebno volonterima koji su učestvovali u noćnim akcijama mapiranja utina i njihovih gnezda.

Draženko Rajković

Praćenje šumskih sova u Ovčarsko-kablarskoj klisuri ...

Tokom 2011. godine nastavljeno je praćenje šumskih sova *Strix aluco* u šumama Ovčara i Kablara. Ukupno 38 dostupnih kutija je provereno, a zauzeto je bilo njih 15 u kojima smo našli 12 legala, dok su sove za odmor povremeno koristile još šest kutija. Sove su, za razliku od 2010, ove godine zauzele manje kutija i imale manji uspeh gnezđenja, verovatno usled nedostatka hrane. Ukupno je izleženo 18 mladunaca, a posebno zanimljivi su nalazi dve prstenovane ženke.

Milan Ružić

... na Fruškoj gori ...

Tokom 2011. nastavili smo sa praćenjem naseljenosti devet kutija za gnezđenje postavljenih na Stražilovu. U svima je zabeleženo prisustvo šumskih sova: dve kutije su koristile za odmor, a u sedam su započele gnezđenje. Sneli su ukupno 21 jaje, a iz tri kutije uspešno su izlegnuti mladunci (ukupno 10) sa prosekom 3,33 mlada po gnezdu. Tokom monitoringa prstenovani su svi mladunci i četiri odrasle ptice (jedan mužjak i tri ženke).

Draženko Rajković

... i u Gornjem Podunavlju

Od ukupno proverenih osam kutija za šumske sove u Monoštorskem ritu, u četiri započeto je gnežđenje, ali su još u periodu inkubacije legla stradala od kuna. U Apatinskom ritu postavljeno je 10 kutija od kojih je u jednoj započeto gnežđenje.

Foto: Draženko Rajković

Sasvim prirodno – „Kikinda – grad sova“

Tokom marta 2011. volonteri Centra učestvovali su u snimanju emisija „Kikinda – grad sova“ u okviru popularnog serijala „Sasvim prirodno“ autora Jovana Memedovića. Do kraja godine emisija je reprizirana šest puta, a video ju je veliki broj ljudi u Srbiji i okolnim zemljama. Učinci prikazivanja veoma su značajni. Na e-mail Centra javilo se više desetina ljudi koji su dali podršku akcijama zaštite ptica i prirode, ali i ne mali broj njih poželeo je da naseli sove u svom okruženju.

Milan Ružić

Prvi projekt posvećen gaćastoj kukumavki

Ove godine nastavljeno je istraživanje i aktivna zaštita gaćaste kukumavke *Aegolius funereus* na severnom i centralnom delu Nacionalnog parka „Kopaonik“ (Ravni Kopaonik). Organizovane su tri ekskurzije u trajanju od po pet dana tokom marta, maja i jula. Rezultati su skromni, ali veoma ohrabrujući. Mapiranjem na površini od oko 25

km² nađena su 20–24 teritorijalna mužjaka. U martu postavljene su preostale kutije za gnežđenje, kojih sada ima ukupno 46. U četiri kutije postavljene 2010. nađene su gaćaste kukumavke.

Draženko Rajković

Biogeografski seminar o Emerald mreži

Uprisustvu četrdesetak predstavnika država iz regionalnog i zapadnog Balkana a uz assistenciju predstavnika Saveta Evrope i Centra za biološku raznovrsnost iz Pariza (ETC/BD) u Baru je od 2. do 4. novembra 2011. godine održan Biogeografski seminar o Emerald mreži za pomenuto područje. Učesnici su ocenjivali zastupljenost svake vrste, svakog staništa u okviru svakog biogeografskog regiona u predlozima područja za Emerald mrežu za svaku državu. Iz Srbije na seminaru su učestvovali Nenad Sekulić, Goran Sekulić i dr Jasna Šinžar-Sekulić, kao predstavnici države, i Gabor Mesaroš, kao predstavnik nevladinih organizacija. Procedura je bila detaljno obrazložena i polazilo se od preliminarnih ocena koji su dali evaluatori iz ETC/BD-a na predloge država. O toj oceni izjašnjavalji su se predstavnici državne delegacije, a o finalnoj oceni/odluci svoje mišljenje mogli su dati članovi nevladinih organizacija iz te ili drugih država kao i nezavisni ekspertri koji su bili pozvani od strane ETC/BD-a. Ukoliko su komentari bili jasno izloženi, naučno argumentovani i potkrepljeni, skoro uvek su imali uticaja na finalnu ocenu. Preliminarne ocene evaluatora su u najvećoj meri izražavale mišljenje nevladinog sektora, tako da smo za postizanje našeg cilja imali vrlo jake saveznike u stručnjaci ma iz Pariza.

Možemo biti vrlo zadovoljni usvojenim ocenama. Značajan broj vrsta iz svih grupa i staništa dobilo je ocenu koja znači da se predlog Emerald mreže mora proširiti dodatnim područjima. Ovo otvara značajan prostor za prikupljanje podataka, dokumentovanje i izradu predloga novih područja. Ovi predlozi, da bi bili uzeti u ozbiljnu analazu, trebali bi biti ubučeni u poseban dokument - „Shadow“ lista Emerald područja. Na taj način dostavljene primedbe ETC/BD-u kao i nadležnim u Savetu Evrope, ravno pravno će se razmatrati na nekom od sledećih biogeografskih seminara, od kojih je jedan najavljen već za kraj naредne godine.

Kao predstavnik svih nevladinih organizacija, uprkos vrlo kratkom roku za pripremu, u nevladinoj zajednici uspeo sam da prikupim korisne naučno zasnovane informacije koje su pomogle da se otvori put za značajno unapređenje Emerald mreže u Srbiji. Posebno su bile značajne ispravke i dopune predloga koje su mi dostavili saradnici Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije. S obzirom na to da su oni bili pripremljeni u standardizovanoj i direktno upotrebljivoj formi, od strane državne delegacije bili su prihvaćeni skoro u celini bez dodatne diskusije.

Gabor Mesaroš

Zaštita gaćaste kukumavke i dugorepe sove u klisuri Mileševke

Zajedno sa Udruženjem građana „Jadovnik – oaza netaknute prirode“ iz Prijepolja i Osnovnom školu „Emilija Ostojić“ iz Požege napravljene su 22 kutije za gaćastu kukumavku i 17 kutija za dugorepu sovu *Strix uralensis* koje su do-

premljene do klisure Mileševke. Tokom proleća na odabrane lokacije postavljeno je 15 kutija za gaćastu kukumavku i 6 za dugorepu sovu. Ideja akcije bila je da se posmetim retkim i ugroženim vrstama sova pomogne budući da je pregledom šuma ustanovljeno da ima malo dostupnih mesta za razmnožavanje.

Milan Ružić

Foto: Katarina Paunović

Dvanaesti eko-kamp u Novom Kneževcu

Unovokneževačkom Potisju po dva naesti put se okupila ptičarska ekipa da bi učestvovala u radu ornitološkog eko-kampa. Desetak učesnika postavilo je 15 ornitoloških mreža, uglavnom na mesta koja su korišćena proteklih godina. U okviru kampa koji je trajao od 7. do 14. avgusta 2011. prstenovane su ptice, praćena je njihova seoba i održana su predavanja o pticama i o zaštiti prirode. Kao i obično, kamp su posetili brojni radoznali posetioci: lovci, poljoprivrednici, predstavnici medija i, naravno, rodbina mladih učesnika. Kamp je organizovalo ULJP „Riparia“ iz Subotice i Eko-centar „Tisa“ iz Novog Kneževca uz pomoć Skupštine Opštine Novi Kneževac.

Atila Agošton

Vrsta	Broj prstenovanih jedinki	Broj kontrolnih nalaza
<i>Jynx torquilla</i>	1	0
<i>Merops apiaster</i>	2	0
<i>Turdus merula</i>	5	0
<i>Turdus philomelos</i>	5	0
<i>Luscinia megarhynchos</i>	10	2
<i>Luscinia luscinia</i>	7	1
<i>Sylvia curruca</i>	8	0
<i>Sylvia borin</i>	12	1
<i>Sylvia communis</i>	16	2
<i>Sylvia atricapilla</i>	34	0
<i>Sylvia nisoria</i>	4	0
<i>Acrocephalus palustris</i>	4	1
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	5	0
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	17	9
<i>Hippolais icterina</i>	2	0
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	1	0
<i>Muscicapa striata</i>	2	0
<i>Ficedula hypoleuca</i>	1	0
<i>Parus major</i>	6	1
<i>Lanius collurio</i>	16	2
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	1	0
Ukupno	159	19

Apel za zaštitu reka na Balkanu

Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije je u saradnji sa fondacijom „Euronatur“, međunarodnom kampanjom ECA-Watch i konsultantskom kućom „Fluvius“ 7. 12. 2011. u Čačku organizovalo jednodnevnu radionicu „Balkanske reke – plavo srce Evrope“. Više od 40 učesnika iz svih kutaka Srbije prisustvовало је predstavljanju preliminarnih rezultata kartiranja i vrednovanja rečnih tokova na Balkanu metodom daljinskog očitavanja. Učesnici skupa zaključili су да су reke u

svim državama Zapadnog Balkana na velikom udaru neracionalne državne administracije, ali i sumnjivih biznis i energetskih sektora i interesnih grupa čiji je jedini i prevashodni cilj brzo i lako sticanje profitata. Sa skupa je poručeno da NVO u Srbiji moraju bolje međusobno da sarađuju na svim poljima, ali i da institucije Evropske Unije i organizacije iz inostranstva treba da daju svoj doprinos izgradnji civilnog društva u Srbiji i borbi za očuvanje prirode.

Milan Ružić

Napred, Sole!

Ove godine javilo nam se više desetina ljudi koji su pronašli iz gnezda ispalje mladunce utina, gnezda sova i povredjene ptice. Pored toga što smo pomogli da se na pravi način zbrine veliki broj mladunaca i time praktično pomognemo sovama, kako nas raduje povećanje zaинтересovanosti i senzibilnosti javnosti za problematiku zaštite ptica. A da sve ptice nisu iste pokazuje i primer malog Soleta, mladunca čuka koga je sa vremenom beogradskog asfalta uzela i spasila gospođa Nevena Vračar. Ovaj sović sa neverovatnim karakterom i voljom da

preživi sve nedaće osvojio je srca nas koji smo ga danima hrаниli, lovili mu skakavce i ugađali „kupovnim“ crvićima, ali i srca hiljada posetilaca Facebook stranice Centra. Svakog dana postavljali smo sveže vesti o sudbinu Soleta, zanimljive fotografije i detalje iz odrastanja i učenja letenja, lova, vežbanja refleksa. Na kraju, Sole je dopremljen na Ludaško jezero gde je „podiviljan“ i učen da se sam brije o sebi. Nadamo se da je sada negde daleko na jugu, bezbedan i srećan.

Milan Ružić

U Vojvodini kartirana i kukumavka

Naši volonteri u periodu 1. mart–15. april 2011. po prvi put u Srbiji organizovali su probnu akciju kartiranja kukumavki *Athene noctua* u devet naselja u Vojvodini. Kartiranja su rađena od ranih do kasnih večernih sati pomoću dozivanja. Izgleda da je kukumavka u vojvođanskim naseljima još uvek brojna, ali su dodatna istraživanja neophodna da bi se uvidelo stvarno stanje tih populacija.

foto: Danilo Bošković

Marko Šćiban i Draženko Rajković

Kampovi za školarce iz Užica i Čačka

Zaštitna vrsta i staništa ostaje jedan od oslonaca aktivnosti Centra, a rad sa školskom omladinom pokazao se kao vrlo efikasno oruđe u obrazovanju mladih u zaštiti prirode. Sedmodnevni kamp u selu Ribaševina kod Užica (14–20. jun 2011) organizovalo je Udruženje sportske rekreacije „Sport za sve“ iz Užica. Donator projekta bio je Grad Užice i nekoliko privatnih firmi iz tog grada, a Centar je učestvovao kao stručna organizacija. Pravljene su kutije za gnezđenje šumske sove, slušana predavanja o sovama, istraživana je ishrana sova kroz analizu gvalica i kartirane teritorije sova noću.

Tokom vikenda 24. i 25. 9. 2011., u Regionalnom eko-edukativnom centru u selu Rošći na Kablaru održan je kamp

za učenike osnovne škole „Vuk Karadžić“ iz Čačka. Tema kampa bila je zaštita sova i prirode tog dela Srbije. Deca su imala priliku da na terenu, u šumi, vide kutije za gnezđenje šumske sove, slušaju predavanja o biodiverzitetu Ovčarsko-kablarske klisure, sovama i leptirima Srbije, analiziraju ishranu sova putem gvalica i diskutuju na temu zaštite prirode. Kamp je organizovan uz finansijsku pomoć Grada Čačka i Turističke organizacije Čačka, a za ovu priliku stampani su liflet i poster o sovama.

Milan Ružić

Edukativni ekološki kamp „Ludaš 2011“

Udruženje ljubitelja prirode „Riparia“ i Javno preduzeće „Palić-Ludaš“ su i ove godine organizovali letnji kamp na Ludaškom jezeru. U severoistočnim tršćacima jezera kod Hajdukova od 17. 7. do 28. 8. 2011. prstenovane su ptice. Na istim lokacijama kao i ranijih godina bilo je postavljeno 17 ornitoloških mreža dimenzija 12 x 2,5 m. Ukupno je uhvaćena 51 vrsta ptica (290 jedinki, od kojih 450 kontrolnih nalaza). Među kontrolnim nalazima bilo je sedam ptica koje su bile prstenovane u Mađarskoj. Prstenovači tokom kampa bili su: Atila Agošton, Ayla Rimon, Draženko Rajković, Ferenc Marton, Ištvan Bartol, Jožef Gergelj, Jožef Šihelnik, Kristijan Barna, Marko Janković, Marko Šćiban i Oto Sekereš. Pored prstenovanja

ptica u kampu su radile i druge sekcije. U sklopu Herpetološke sekcije rađen je monitoring barske kornjače *Emys orbicularis*, a u sklopu sekcije aktivne zaštite učesnici kampa izrađivali su razne tipove kućica za gnežđenje ptica. Pored terenskih edukacija prisutni su mogli da slušaju i predavanja o zaštićenim prirodnim dobrima i zaštiti priode. U kampu je boravilo ukupno 115 učesnika iz šest zemaja (Srbija, Mađarska, Slovenija, Španija, Francuska, Bugarska i Izrael), uzrasta od 12 do 61 godine. Kamp je bio finansiran od strane Pokrajinskog Sekretarijata za urbanizam, graditeljstvo i zaštitu životne sredine, Grada Subotice i MOL grupe.

Oto Sekereš

Vrsta	Broj prstenovanih jedinki	Broj kontrolnih nalaza
<i>Accipiter gentilis</i>	1	
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	196	7
<i>Acrocephalus melanopogon</i>	57	10
<i>Acrocephalus palustris</i>	91	1
<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	1127	13
<i>Acrocephalus scirpaceus</i>	1441	285
<i>Alcedo atthis</i>	2	
<i>Anas platyrhynchos</i>	1	
<i>Asio otus</i>	6	
<i>Buteo buteo</i>	4	
<i>Caprimulgus europaeus</i>	2	
<i>Carduelis carduelis</i>	13	1
<i>Carduelis chloris</i>	25	2
<i>Delichon urbica</i>	1	
<i>Emberiza schoeniclus</i>	52	10
<i>Hippolais icterina</i>	1	
<i>Hirundo rustica</i>	123	
<i>Ixobrychus minutus</i>	2	
<i>Lanius collurio</i>	11	
<i>Lanius minor</i>	1	
<i>Locustella fluviatilis</i>	1	
<i>Locustella luscinioides</i>	265	37
<i>Locustella naevia</i>	2	
<i>Luscinia megarhynchos</i>	6	
<i>Luscinia svecica</i>	2	
<i>Merops apiaster</i>	1	
<i>Motacilla flava</i>	16	
<i>Muscicapa striata</i>	1	
<i>Otus scops</i>	1	
<i>Panurus biarmicus</i>	214	81
<i>Parus caeruleus</i>	1	
<i>Parus major</i>	1	
<i>Passer montanus</i>	23	
<i>Passer domesticus</i>	3	
<i>Phoenicurus ochruros</i>	1	
<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	11	
<i>Phylloscopus trochilus</i>	7	
<i>Porzana parva</i>	2	
<i>Porzana porzana</i>	1	
<i>Rallus aquaticus</i>	6	2
<i>Remiz pendulinus</i>	70	
<i>Riparia riparia</i>	6	
<i>Saxicola rubetra</i>	6	
<i>Saxicola torquata</i>	7	1
<i>Serinus serinus</i>	1	
<i>Streptopelia turtur</i>	1	
<i>Sturnus vulgaris</i>	9	
<i>Sylvia atricapilla</i>	12	
<i>Sylvia borin</i>	3	
<i>Sylvia communis</i>	2	
<i>Sylvia curruca</i>	1	
Ukupno	3840	450

VEOLIA TRANSDEV
TRANSPORT

www.veolia-transport.rs

Veolia Transport Srbija posluje u sastavu kompanije Veolia Transdev, najvećeg svetskog operatera u javnom prevozu putnika, koji u 27 zemalja sa svojih preko 119 hiljada zaposlenih i 60 hiljada vozila godišnje preveze više od 3,3 milijarde putnika. Veolia je u Srbiji prisutna od 2006. godine kada je preuzeila kompaniju „Litas“ iz Požarevca, a godinu dana kasnije postala je vlasnik i autobuskog prevoznika „LUV – Braća Šarac“ iz Beograda. Danas u Srbiji raspolaže sa oko 270 vozila i zapošljava preko 570 ljudi. Veolia uvodi nove tehnološke i bezbednosne standarde u javni prevoz putnika u Srbiji, pogotovo sa posebnim sistemom nadzora koji prati kretanje vozila u gradu u svakom momentu, beležeći brzinu kretanja, potrošnju goriva, ekonomičnost vožnje i samim tim i uticaj na životnu sredinu. Investicijama u autobuse sa najmodernijim Euro 4 i Euro 5 motorima smanjuje se emisija štetnih materija. Samo tokom prošle godine u Srbiji je izbegnuta emisija od 250 tona CO₂, a na svetskom nivou čak 4,3 miliona metričkih tona ugljen-dioksida.

Ptice markarice (2)

Dana 11. 12. 1978. pojavilo se redovno izdanje: Novogodišnje marke sa motivima faune i flore. Nacrt A. Milenkovića štampa „VEB Deutsche Wertpapier – Druckerei“ iz Lajpciga. Serija sadrži osam maraka na kojima su i dve ptice i to kamenjarka *Alectoris graeca* (3, 40 din) i veliki tetreb *Tetrao urogallus* (4,90 din).

Istog dana štampane su marke u karnetu – sveščici sa istim motivima faune i flore, ali u promenjenim bojama. Sveščica sadrži korice i dve strane sa markama, a na svakoj strani po osam maraka, po četiri u dva reda.

Dana 24. 5. 1980. štampano je prigodno izdanje na temu faune. Nacrt A. Milenkovića štampala je štamparija Cuorvoisier u Švajcarskoj. Serija je od četiri marke od kojih je jedna ptica mala čigra *Sterna albifrons* (4, 90 din).

Dana 29. 12. 1981. izlazi prigodno izdanje „Umetnost u Jugoslaviji kroz vekove – životinjski svet u delima likovnih umetnika članova SANU“. Grafičku obradu A. Milenkovića štampa „Oster, Staatsdruckerei“ iz Beča. Serija sadrži pet maraka, a na dve su predstavljena umetnička dela sa ptičjim motivima: „Gavran“ (ustvari

gačac *Corvus frugilegus*; 5,60 din) – Milo Milunović; i „Ptica na plavoj pozadini“ (čaplja govedarka *Bubulcus ibis*; 8 din) – Marko Čelebanović.

Dana 24. 5. 1982. štampano je prigodno izdanje faune posvećeno vrapcima. Nacrt maraka A. Milenkovića štampa Zavod za izradu novčanica u Beogradu. Na dve marke je vrabac pokućar *Passer domesticus* (3,50 i 5,60 din), španski vrabac *P. hispaniolensis* (8 din) i poljski vrabac *P. montanus* (15 din). Na treće marki naveden je pogrešan naučni naziv ženke vrapca pokućara.

Dana 28. 6. 1984. izdato je novo prigodno izdanje faune u celosti posvećeno pticama. Nacrt maraka A. Milenkovića štampa Forum iz Novog Sada. Prikazani su crni galeb *Larus marinus* (4 din), obični galeb *Larus ridibundus* (5 din), žutonogi galeb *L. michahellis* (16,50 din) i obična čigra *Sterna hirundo* (40 din)

Dana 16. 3. 1985. pojavljuje se redovno izdanje. Nacrt maraka D. Čudova štampa Zavod za izradu novčanica u Beogradu. Serija sadrži dve marke. Na prvoj je brađan *Gypaetus barbatus* (500 din) ukom-

povan u pejzaž gde je u pozadini avion u letu, a na drugoj zadnjí deo aviona na pisti, sa seoskom lastom *Hirundo rustica* (1000 din) u gornjem levom uglu.

Dana 30. 3. 1985. izlazi prigodno izdanje na temu „Evropska zaštita prirode“. Likovnu obradu maraka D. Čudova štampa novosadski Forum. Serija sadrži dve marke i na obe su prikazane ptice: ribar *Pandion haliaetus* (42 din) i pupavac *Upupa epops* (60 din).

Dana 3. 3. 1986. opet izlazi prigodno izdanje na istu temu. Ovog puta nacrt R. Bojanića štampa Forum iz Novog Sada. Serija sadrži dve marke koje su posvećene kanjonu Tare, a na prvoj se slučajno našao ribar *P. haliaetus* (100 din) u gornjem levom uglu na drvetu.

Dana 30. 4. 1987. pojavljuje se prigodno izdanje „Evropa CEPT ‘87“ (Konferencija evropskih pošta i telekomunikacija). Nacrt maraka uradio je D. Čudov, a štampa ih Forum. Serija ima dve marke. Na prvoj Titov most koji spaja ostrvo Krk sa obalom,

a iznad je obična čigra *Sterna hirundo* (200 din) u letu.

Dana 23. 2. 1989. prvi put se pojavljuje prigodno izdanje sa znakom WWF „Zaštićene životinjske vrste“. Likovnu obradu maraka R. Bojanića štampa Forum. Serija ima četiri marke na kojima su prikazane ptice: gluvara *Anas platyrhynchos* (300 din), krdža *A. crecca* (2100 din), šiljkan *A. acuta* (2200 din) i plovka kašikara *A. clypeata* (2200 din).

Dana 4. 12. 1989. štampano je redovno izdanje iz teme „Motivi poštanskog saobraćaja“. Nacrt D. Čudova štampa Zavod za izradu novčanica. Prikazana

je seoska lasta *Hirundo rustica* (100000 din) sa poštanskim kovertom i cvetom. Dana 12. 6. 1990. ponovo je štampano redovno izdanje „Motivi poštanskog saobraćaja“. Nacrt seoske laste je isti (10 din),

samo sa umanjenim formatom i drugom nomenklatom usled denominacije dinara. Dana 16. 11. 1990. opet izlazi tradicionalno

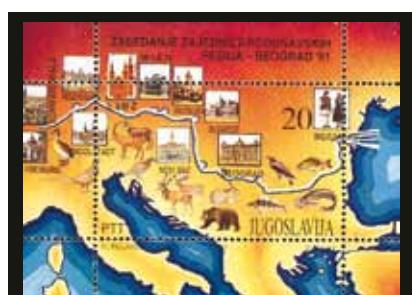
prigodno izdanje „Evropska zaštita prirode“. Likovnu obradu maraka R. Bojanića

štampa Forum. Serija sadrži dve marke od kojih je na drugoj beloglavi sup *Gyps fulvus* (10 din).

Dana 31. 1. 1991. izašlo je prigodno izdanje „Zaštićene životinjske vrste, ptice selice“. Likovnu obradu R. Bojanića štampa Forum. Serija sadrži četiri marke na kojima su prikazani: vivak *Vanellus vanellus* (2 din), crvenoglavi svračak *Lanius senator* (5 din), ždral *Grus grus* (6,50 din) i veliki ronac *Mergus merganser* (10 din).

Dana 15. 5. 1991. izašlo je prigodno izdanje povodom zasedanja zajednice podunavskih regija – Beograd '91. Nacrt R. Bojanića štampa Forum. Serija sadrži dve marke i blok. Na bloku je stilizovan Dunav sa gradovima na njegovim obala i faunom, gde su i kamenjarka *Alectoris graeca* i suri orao *Aquila chrysaetos* (20 din), a dve marke na margini bloka – čubasti gnjurac i fazan (koji po pravilu ne idu u zbirku).

Dana 24. 9. 1991. štampano je prigodno izdanje „Evropska zaštita prirode“. Likov-

nu obradu maraka R. Bojanića štampa Forum. Serija sadrži dve marke od kojih je na drugoj mali vranac *Phalacrocorax pygmeus* (15 din).

Dana 14. 11. 1992. štampano je prigodno izdanje: Evropska zaštita prirode. Likovna obrada maraka M. Kalezić-Krajinović, a štampa ih Zavod za izradu novčanica Beograd. Serija sadrži dve marke. Na prvoj je par ružičastih nesita *Pelecanus onocrotalus* (500 din) na Skadarskom jezeru, a na drugoj par velikih tetrebova *Tetrao urogallus* (500 din) na Durmitoru.

Dana 20. 09.1993. opet izlazi prigodno izdanje: Evropska zaštita prirode. Likovnu obradu maraka opet je uradila M. Kalezić-Krajinović, a štampa ih Zavod za izradu novčanica Beograd. Serija sadrži dve marke na kojima su prikazane ptice na Fruškoj gori: vuga *Oriolus oriolus* (300.000.000 din) i sojka *Garrulus glandarius* (300.000.000 din). Zanimljivo je da ove dve marke imaju najveću nominalnu vrednost u istoriji našeg izdavaštva maraka, što je posledica tadašnje pozne hiperinflacije.

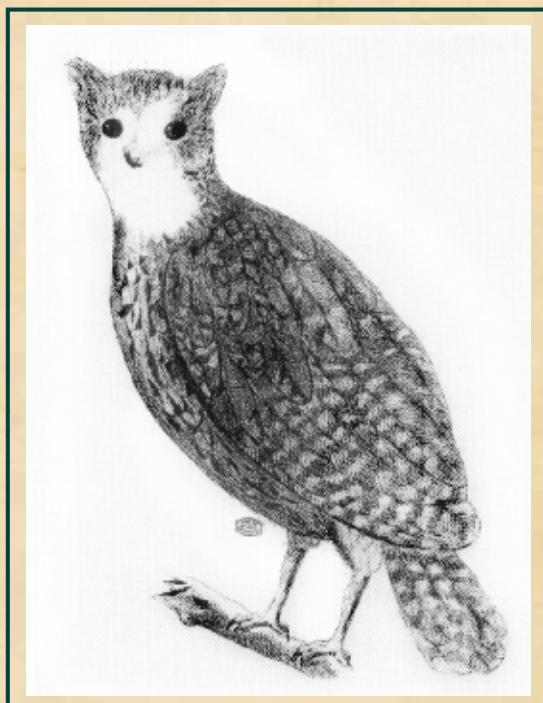
Miodrag Čosović

KARIKA KOJA NEDOSTAJE

- Mnogima.
- Voji Žanetiću u njegovoј knjizi „Bića o kojima malo znamo.“¹⁾
- Nagojenim miševima na Mauricijsu, koje nema ko da razmrda.
- Žozepu del Hoju, Endruu Eliotu i Žordiju Sargatalu u knjizi „Handbook of the Birds of the World“, Volume 5, *Barn-owls to Hummingbirds*.²⁾
- I svakako, vama, dragi čitaoci!

¹⁾ Zepter Book World, 1997, Beograd

²⁾ Lynx Edicions, 1999, Barcelona

Komersonova sova *Scops commersoni*

Poznata još i kao Mauricijska (Mascarenotus sauzieri) ili Sozjeova, čak i kao Njutnova sova, iz veoma ranjivog i desetkovanih biodiverziteta Maskarenskih ostrva, prvi put je pomenuta 1602. (Van Vesteranen) i 1606. (Mejtli), da bi je ovako nacrtao Žosinji 1770., a prvi opisao Dežarden 1836.. IZUMRLA je polovinom 19. veka, pre nego što ju je Emil Ustale 1896. uneo u naučne ornitološke spise.

**Kako duga borba za identitet! I za opstanak!
Sa polovičnim uspehom!**

Sve nas je više koji brinemo da se ovakve priče više nikada ne ponove.
Društveno odgovorni i odgovorni prema prirodi,

Mosaic
Client Customized Communications

B.C.A. MOSAIC d.o.o., Preduzeće za marketing, brendiranje i konsalting
Vučedolska 4; Tel. +381 113 61 38 05; Fax +381 113 61 06 38; 11000 Beograd

Pavle Jovanović & Rastko Ajtić (2011): Priručnik za kontrolu prekograničnog prometa i trgovine zaštićenim vrstama. Ministarstvo životne sredine, rударства i prostornog planiranja, Beograd. pp 146. ISBN 978-86-87159-06-8

Ilegalna trgovina zaštićenim vrstama divljih životinja i biljaka, njihovim delovima i derivatima predstavlja jednu od najobzibiljnijih pretnji po opstanak velikog broja vrsta u prirodi. Ministarstvo životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja je izradom publikacije „Priručnik za kontrolu prekograničnog prometa i trgovine zaštićenim vrstama“ učinilo važan korak

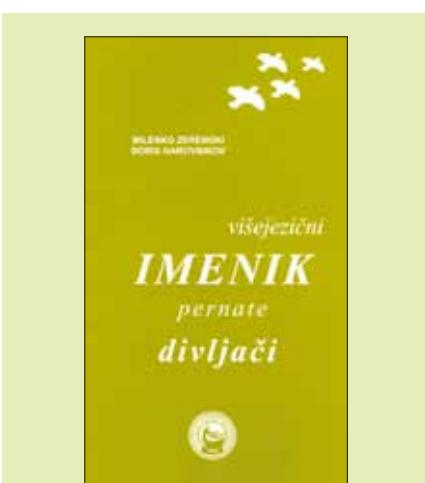
ka sistematskom regulisanju kontrole legalne i sprečavanju ilegalne trgovine zaštićenim vrstama divlje flore i faune. Na 146 ilustrovanih stranica priručnik pruža čitaocima osnovne informacije o Konvenciji o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES), kao i o nacionalnim i propisima EU vezanim za ovu oblast, prvenstveno Pravilniku o prekograničnom prometu i trgovini zaštićenim vrstama (Službeni glasnik Republike Srbije 99/2009). CITES konvencija (Vašington, 1973) predstavlja međunarodni sporazum država potpisnika i reguliše promet preko 33.000 vrsta, sa ciljem da osigura da međunarodna trgovina primercima divljih životinja i biljaka, njihovim delovima i derivatima ne ugrozi opstanak tih vrsta u prirodi.

Namena priručnika, pripremljenog u formatu koji je pogodan za rad na terenu i opremljenog brojnim fotografijama, jeste da pruži osnovne informacije o vrstama koje se nalaze na dodacima I, II i III CITES konvencije, kao i da pomogne nadzornim organima uključenim u kontrolu prekograničnog prometa i trgovine zaštićenim vrstama prilikom njihove identifikacije. Priručnik pruža pregled vrsta koje se najčešće nalaze u legalnom i ilegalnom prometu, detaljan opis procedure provere pošiljaka i prateće dokumentacije, instrukcije za postupak pri nadzoru,

metodologiju analize rizika i sprovođenja istrage, primere zaplena i podatke o svim relevantnim službama koje je potrebno kontaktirati u slučaju neregularnosti. Uzimajući u obzir činjenicu da je ova publikacija namenjena pre svega graničnoj policiji, carini, graničnoj veterinarskoj i fitosanitarnoj, kao i inspekciji za zaštitu životne sredine, u njoj nisu navedene sve vrste koje se mogu naći u legalnoj ili ilegalnoj trgovini.

Glavni cilj ove publikacije je da doprinese sistemskom suzbijanju nezakonite trgovine zaštićenim vrstama u Srbiji i regionu. Upoznavanje nadzornih organa za sprovođenje CITES konvencije sa nacionalnim propisima iz oblasti zaštite prirode sa negativnim uticajem ilegalne trgovine na opstanak vrsta u prirodi, imaće pozitivan efekat i na zaštitu ptica. Takođe, podizanje svesti javnih tužilaca širom Srbije vrlo je bitno za odgovarajuće sankcionisanje prestupnika. Odgovornost za zaštitu biodiverziteta je zajednička, sa posebnim fokusom na dijalog između civilnog društva, državnih institucija i privatnog sektora. Nadamo se da će ovaj priručnik predstavljati prvi korak u uspostavljanju efikasne kontrole izvozno–uvoznih aktivnosti i pomoći da se spasu vrste nezamenive i važne za naš opstanak.

Duška Dimović

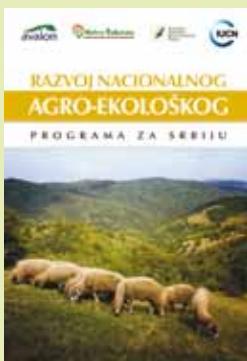
Milenko Zeremski & Boris Garovnikov (2010): Višejezični imenik pernate divljači. Lovački Savez Vojvodine, Novi Sad. ISBN 978-86-910837-3-1. pp. 57.

Još jednom džepnom knjižicom naš „čika“ Boris Garovnikov dokazuje sa koliko mara prirodnjak može da se samostvari provodeći penzionerske dane. I ovog puta partnera u izdavaštvu prona-

lazi u Lovačkom savezu Vojvodine, što dokazuju (ili čija su posledica) termini koje koristi u ovoj knjizi, pre svega termin „divljač“. On ga koristi i za vrste ptica čiju zaštitu reguliše zakonodavstvo iz oblasti zaštite prirode, što pomalo iritiraju domaću prirodnjačku javnost odmah može uputiti u kontroverzu. No, namera knjižice je nešto drugo. Autori (i prvi autor je biolog po vokaciji) je objašnjavaju kroz potrebu da se u praksi organizovanja lova za strance, lovci–vodiči i lovci–mušterije lako sporazumevaju, odnosno lako shvate šta ovaj drugi želi da lovi, a šta ovaj prvi mora da mu isporuči za lov u svom lovištu. Tako su predstavljene vrste ptica koje tretira lovačko zakonodavstvo (prvi deo knjige) i vrste koje tretira legislativa iz oblasti zaštite prirode (drugi deo) iz perspektive vodiča (na šest jezika koji su u službenoj upotrebi u Vojvodini) i vođenoga (engleski, ruski, nemački, francuski, italijanski i španski). Ove prve vrste očigledno su favorizovane jer je za svaku naveden i crtež (iz nekog od starijih „ključeva“ koji su kod nas u upotrebi), dok za vrste iz druge grupe autori to

nisu uradili. Čudno je i to da autori nisu dosledno primenili srpsku ornitonomenklaturu koju su citirali na način kao da je korišćena, nego su za dobar broj naših ptica stavili opet neka ranija imena (kolega Garovnikov je do sada autor nekoliko domaćih nomenklatura ptica). Dakle, od g. Garovnikova opet jedan nezavršeni i nesavršeni vodič... Ipak, veoma me je pozitivno iznenadilo to što su autori na unutrašnju stranu zadnje korice stavili reprint „Deset zapovesti za zaštitu ptica“ (Lovački glasnik iz 1928, br. 7–8, str. 92). Navešću, uz žaljenje što nije propisano da ih svaki lovac mora ugravirati u kundak svoje puške, samo desetu: „Kada čaplja, soko ili drugi koji plemeniti stvor prirode koji izumire, na lakinim krilima leprša u Tvojoj blizini, – zauzdaj svoju lovačku strast, odreci se svog krasnog lovačkog trofeja, i umesto pucnja pozdravi srdačno lepu pticu, da njeni potomci kasnije, kada tebe davno više ne bude, mogu dati svedodžbu o tome da smo plemeniti ptičji rod štedeli i štitili“.

Marko Tucakov

Cooper T, Pezold T. (ur. 2010): Razvoj nacionalnog agro-ekološkog programa za Srbiju. IUCN Programska kancelarija za jugoistočnu Evropu, Gland & Beograd. pp. 88 ISBN: 978-2-8317-1350-2

Publikacija „Razvoj nacionalnog agro-ekološkog programa za Srbiju“ objavljena je 2011. godine u izdanju IUCN-a (Međunarodna unija za zaštitu prirode) u saradnji sa brojnim organizacijama i stručnjacima angažovanim u okviru projekta „Podrška agro-ekološkim politikama i programima u Srbiji“ finansiranom od strane Vlade Kraljevine Holandije. Partnerske organizacije koje su učestvovale u razvoju ove publikacije su Avalon, IEEP (Institut za evropske politike životne sredine), Natura Balkanika i Zelena mreža Vojvodine.

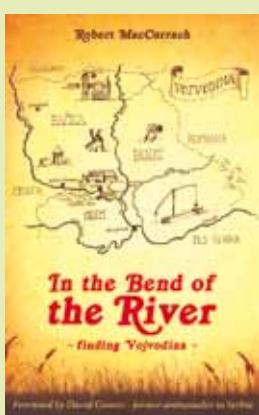
Publikacija je namenjena praktičarima i stručnjacima u poljoprivrednom sektoru i zaštiti prirode, donosiocima odluka i kreatorima politika, nadležnim ministarstvima i regionalnim agencijama, kao i nevladinim i naučnim organizacijama koje se bave pitanjima poljoprivrede i zaštite prirode. Izdavanje ove publikacije predstavlja prvi pokušaj da se na sistematičan način uvedu i javnosti predstave pojmovi poljoprivrede visoke prirodne vrednosti (HNVF) i agro-ekološke politike i plaćanja. Agro-ekološka plaćanja su obavezna mera koje sve zemlje članice EU moraju da primenjuju u skladu sa Stubom II Zajedničke poljoprivredne politike. Njihov cilj je da se poljoprivredni proizvođači podstaknu da usvoje prakse poljoprivredne proizvodnje koje su održive i koje su u skladu sa očuvanjem životne sredine, uključujući i očuvanje biološke raznovrsnosti i predela. U tom smislu, ova publikacija predstavlja doprinos procesu pristupanja Srbije EU. Osim osvrta na agro-ekološke politike u EU ova publikacija daje prikaz poljoprivrednih sistema visoke prirodne vrednosti u Srbiji kao i predlog agro-ekološkog programa za Srbiju. U okviru potonjeg se daje predlog agro-ekoloških mera sa opisanim obrazloženjem i ciljevima, geografskom oblasti, zahtevima u

pogledu upravljanja i očekivanim rezultatima. Osim opisa HNVF sistema i predloženih mera dat je i kartografski prikaz HNV područja u Srbiji.

Kao jednu od pet osnovnih agro-ekoloških šema predlog programa navodi očuvanje poljoprivrednih zemljišta visoke prirodne vrednosti u okviru koje se kao mera predlaže održavanje staništa zaštićenih vrsta u Značajnim područjima za ptice (IBA). Cilj ove mere je zaštita staništa i biološke raznovrsnosti, održavanje ekoloških uslova, ustaljenje i povećanje populacija pojedinih vrsta ptica na poljoprivrednim zemljištima u Posebnim zaštićenim područjima (SPA) i Značajnim područjima za ptice (IBA).

Iako je sprovođenje agro-ekoloških mera tek u začetku u Srbiji, uspostavljanje mera i agro-ekoloških plaćanja u budućnosti biće jedno od osnovnih sredstava za očuvanje biološke raznovrsnosti u područjima u kojima je prisutna poljoprivredna praksa, bilo da je reč o zaštićenim područjima, Natura 2000 područjima ili staništima na kojima su prisutne vrste značajne za zaštitu prirode. Knjiga je dostupna na <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/edocs/2010-078-Sr.pdf>.

Boris Erg

Robert MacCarrach (2010): In the Bend of the River – Finding Vojvodina. Book Stream, Novi Sad. ISBN 978-86-913023-1-3. pp 268.

Pre desetak godina na e-mail našeg Društva stiglo je neobično pismo. Parafrasiram: „Ja sam Robert MekKarah, živim u Petrovaradinu i voleo bih da sa nekim idem na ptičarenje u Vojvodini“. Sećam se da sam tada bio u ispitnim gužvama, ali sam prvom prilikom kontakt prosledio našem Marku Šćibanu. Od tada je počelo Robertovo otkrivanje prirode Vojvodine, uz pomoć brojnih ptičara, istovremeno i njihovi prvi duži i ozbiljniji tereni, razvila se zajednička istra-

živačka vezanost za pojedina područja, krenulo se i u druge krajeve Srbije, a stan u kome su stanovali Robert i Triša MekKarah postao je nezaobilazno ornitološko sastajalište kako za nas, tako i za njegove brojne prijatelje koji su na njegov poziv dolazili u Srbiju. Ne možemo ga drugaćije ni zamisliti nego kako sa dvogledom oko vrata i fotoaparatom u ruci pažljivo posmatra detalje na fruškogorskim pašnjacima, potamiškim barama, bećejskim ribnjacima ili vrletima Golije. Kako se u međuvremenu vratio kući, mnogobrojni njegovi ornitološki i neornitološki prijatelji mislili su da su vremena uživanja sa njim u prirodi i pticama Srbije zauvek prošla.

Ipak, prošle godine nas je iznenadio izvanrednom prirodnjačko-putopisnom zbirkom od dvadeset priča o prirodi u Vojvodini kakvu verovatno uopšte ne poznajemo. Kroz svako ispričano sećanje privlače se snažne ptičarske refleksije, koje ovu knjigu čine prvencem u „ptičarskom“ stvaralaštvu kod nas. Nema nauke, nema brojeva, tu su ptice, čudne i obične, one koje se gnezde ili hrane u dvorištu kuće i sasvim retke, sakrivene i nedostupne. One su Robertu privlačan mamac, priroda Srbije protkana životnim navikama ljudi koje je susretao pozornica, a odanost usvojenim

vrednostima i ličnim principima inspiracija. Robertova knjiga otkriva takođe i blistavi sjaj ruralne Vojvodine „u okuki reke“. Takvu Vojvodinu i njene ljude Robert često veliča, ponekad predstavlja u kontekstu traženja socio-kulturnih korena njihovog odnosa prema okruženju, mestu i vremenu u kome žive, a povremeno ni ne razume i pokušava da pronađe razloge tog nerazumevanja. Ipak, Robertova knjiga je jedna velika, nedoljiva pozivnica, kako za ljude koji nikad nisu osetili čari prirode koju ponosno zovemo našom, tako i za nas same, koji mislimo da je dobro poznajemo, a ustvari prečesto užimamo zdravo za gotovo. Pozivnica glasi: priroda, ljudi i živi svet (posebno ptice) u Vojvodini neprestano su dostupni za uživanje i neprekidan su izvor fantazija. Dođite, vidite, uživajte, zamislite se!

Dražesne ilustracije kojima počinje svaka priča u ovoj knjizi delo su Triše MekKarah. Predgovor je napisao g. Dejvid Gauen, bivši ambasador Ujedinjenog Kraljevstva u Srbiji. Mnogi naši mladi ornitolozi, njihove ornitološke i neornitološke zgode i nezgode se nalaze u ovoj knjizi, koja se još uvek može naći kod izdavača i u pojedinim knjižarama u Novom Sadu i Beogradu.

Marko Tucakov

„Ptice“, svuda i od svačega

Foto: Katarina Paunović

Deo radova sa izložbe

Dušica Mihajlov javnosti je, na izložbi u organizaciji Novosadaskog kreativnog centra i Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode otvorenoj 18. 7. 2011. u potonjoj instituciji, prikazala dvadeset radova, uglavnom ptica oslikanih na uramljenim kolažima od prirodnih i recikliranih materijala poput papira od konoplje i

suvog lišća, ali i na neobičnim objektima kao što su stara flaša i abažur za lampu. Ono što posetiocu odmah upada u oči jeste da prostorom zaista vladaju ptice i time opravdavaju naziv izložbe. Ono što je možda važnije jeste da većinu jata čine portreti sova, sa čak 12 prikaza. Mirne, ali namrđene sove „montirane“ na drvetu

ili panju zlokobno gledaju posmatrača kao da prete sudbinom. Posebno je interesantan prikaz „hibrida“ gaćaste kukumavke i sove jastrebače na ne manje od osam radova, a lepotom ne zaostaju tri očigledne kukuvije i ozbiljni mladunac utine smešten podno Petrovaradinske tvrđave. Sove su čas u sredini njima nesvojstvenoj, a čas u raskošnom zelenilu šuma i polja.

I druge ptice našle su svoje mesto na ovoj izložbi. Oseća se uticaj vojvođanske ravnice na čijim barama baškare se guske, patke i liske. Autorka upravo tako vidi svet oko sebe. Sve je mirno, usporeno i ravno, a opet dovoljno dinamično.

Ova izložba definitivno je posvećena pticama. Čak i kada pomislite da na nekom radu nema ornito-prikaza, varate se. Tu su! Zbog čega je autorka posvetila svoje i naše vreme pticama? Valjda zato što su nam toliko bliske i drage, bile one mekane i fine, ili prosto namrđene.

Milan Ružić

Jednočlani žiri uramio najlepše grabljivice

Uletne predvečerje 25. avgusta 2011. u Narodnom muzeju u Zrenjaninu otvorena je VII Međunarodna izložba fotografija „Ptice grabljivice“ u organizaciji Nacionalnog parka „Fruška gora“, Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode i zrenjaninskog Muzeja. Izložbu sam kao loše informisan građanin (svojom krivicom) posetio puno dana kasnije. Na početku hodnika u kome je bila izložba, na desnom zidu, bile su okačene fotografije. Tek kada sam ugledao maskotu izložbe, surog orla sa rašireniem kandžama u letu autora Katarine Paunović, znao sam da sam na pravom mestu. U hodu sam letimično pregledao sve fotografije u nadi da će mi neka posebno privući pogled, ali to se nije desilo. Zastao sam i zapitao se – šta ja očekujem iz izložbi sa tako širokom temom netakmičarskog karaktera? Lepu sliku koju bih voleo uramljenu da držim na zidu? Jasan snimak ptice u pokretu, oštiri od oka? Pticu u svom karakterističnom prirodnom ambijentu? Sve sam to očekiv-

vao, naravno u osobenim situacijama u igri svetlosti i boja, oštchine sa umetničkim obeležjem i fotografije nastale posebnim angažovanjem u teškim uslovima.

Pošto organizator nije zvanično vrednovao i rangirao 412 prispelih fotografija

52 autora iz 18 zemalja, odlučio sam da ponovo, kao samostalni žiri, pregledam 33 izložene fotografije (ne 40, koliko je na ovoj izložbi trebalo da se prikaže). Za uramljivanje sam odabralo sivog sokola *Falco peregrinus* Geze Farkaša, kopca *Accipiter nisus*

Foto: Katarina Paunović

Suri orao *Aquila chrysaetos*

Foto: Enrique Ramos López

Američki belorepan *Haliaeetus leucocephalus*

Zorana Mečanina i najlepši portret američke vetruske *Falco sparverius* Roberta Rosenbluma (SAD). Od jasnih snimaka u letu na prvom mestu ponovo je fotografija G. Farakaša, mladi krstaš *Aquila heliaca*, na kojoj se s podjednakom oštrom vidi detaljna

i kompletan struktura perjanog pokrivača po celom telu. Slediće je eja močvarica *Circus aeruginosus* Danila Đekovića i pustoma poza zmijara, *Circaetus gallicus* Ota Sekereša. Od grabljivica u njihovim staništima prvo i drugo mesto dele dva indijska

autora: Vedwati Padwal i Yuwaraj Gurjar sa čubastim orlom *Spilornis cheela* i indijskom kukumavkom *Athene brama*, kao što su delili i šator za fotografisanje (zaključak je nastao posle pregleda svih njihovih fotografija). Na trećem mestu bi bila fotografija mladog sivog sokola *Falco peregrinus* Mika Higginsa iz Velike Britanije.

Od izloženih fotografija po kvalitetu i broju preovladale su fotografije autora iz Srbije. U to sam se uverio kada sam naknadno dobio i pogledao sve fotografije prikazane na CD-u. Posebno me je radovalo da se većina fotografija po mom izboru našle i u pratećoj brošuri organizatora. Znači, ipak je bilo izbora najboljih fotografija! Meni se najviše dopala bradata sova *Strix nebulosa* u letu Robina Warda iz Velike Britanije. I na kraju, sve izložbe treba da imaju takmičarski karakter jer u suprotnom liče na rad bez motiva. Za dobru fotografiju pored fotografskog srca i požrtvovanog rada uvek je oprema bila odlučujuća!

Ištván Ham

Prriroda Vojvodine u impresivnom formatu

Foto: Štefan Volf

Autori iz grupe Egretta

U Pokrajinskom zavodu za zaštitu prirode Srbije u Novom Sadu 16. 11. 2011. otvorena je izložba fotografija „Natura Pannonica III“ Grupe fotografa prirode „Egretta“. Članovi Grupe su profesionalni fotografi, ljubitelji prirode Žolt, Attila i Šandor Lukač. Otvaranju izložbe, kome

je prisustvovalo čak 180 posetilaca, pretvodila je projekcija tridesetominutnog filma „Banatski veliki pesak – Deliblatska peščara“ u produkciji iste Grupe.

Izložbu čini 31 fotografija urađenih na prilično impresivnom velikom formatu (60x90 cm) na kojima su prikaza-

ne zaštićene vrste biljaka, ptica i pejzaži zaštićenih prirodnih dobara Vojvodine. Fotografije su veoma lepe, a efekat je uvećan time što su reprodukovane u ovako velikom formatu. Na ranijim izložbama raznih drugih autora imali smo prilike da uglavnom viđamo fotografije formata 30x45 cm. Kada se fotografije urade u ovako velikom formatu, svakako deluju još impresivnije, tako da je odabir forma, kao i izbor fotografija svakako bio pun pogodak.

Porodična Grupa fotografa prirode „Egretta“ osnovana je u decembru 2003. godine. Cilj udruženja je popularizacija fotografije prirode, kao i podizanje svesti o značaju očuvanja prirodnih vrednosti Vojvodine. Članovi Grupe dobitnici su brojnih nagrada i priznanja iz oblasti fotografije i filma. Svojim radovima učestovali su na brojnim izložbama i festivallima u zemlji i inostranstvu, a njihovim fotografijama ilustrovana su mnoga naučno-popularna izdanja.

Katarina Paunović

Pančić i ptice

Spuštao sam se jednom, burne godine 1968, kao tek svršeni a još nezaposleni biolog i nadobudni ornitolog, niz kaskadne lonce kanjona Galinske reke na Tari. Svaki sledeći kotao bivao je dublji, glatkih zidova, i od onog ispod odvojen višim vodopadom. Iako je vode bilo malo, bio sam potpuno mokar od uskakanja u poluprazne lonce i, posle izvesnog vremena, našao se u klopci: slomiču vrat ako pokušam da se (bez užeta) spustim niz sedmometarski tobogan presušenog vodopada kojim se jedino može dalje niz reku, a ni nazad ne mogu zbog uglačanih i od algi llijigavo-klizavih strana svojevrsnog buna u koji sam se uvalio. Na jedvite jade, polomivši nokte u slobodnom spajdermensko-puzgavačkom puzanju uz ravnu stenu, dokopao sam se korenja jednog crnog bora odakle se videlo da ima dovoljno oprimaka za spas dalje uz litice Brusnice. Uzjahao sam krivo smolovo stablo da prikupim snagu za nastavak, i odmah sa svoje desne strane ugledao puzgavca *Tichodroma muraria*, koji je i bio jedan od razloga moje malopređašnje spremnosti da mi telo nikad niko ne nađe u gudurama Galinske reke. Umesto da se smiruje, lupanje srca samo mi se još pojačalo. „Pančić, pa ja!“, prošlo mi je kroz usijanu dvadesetrogodišnjaku glavu. Naime, u i tada prastaroj knjižici „Ptice u Srbiji“ našao sam da je Josif Pančić video puzgavca u stenama „Galinske reke u Podrinju“.

Sa svog samotnog bora zaključio sam da je nemoguće da je slavni prirodnjak ovuda prošao. Bio je botaničar a ne letać. Mora da je već na početku kanjona natrapao na puzgavca i da dalje nije nišao. Danas se to zove kanjon Brusnice, u alpinističkim vodičima označen vrlo ozbiljnim ocenama kondicione i tehničke težine. Onda sam uhvatio sebe da o Pančiću uvek mislim kao o pogrbljenom i ispijenom starčiću u redengotu, kakvima je predstavio Đorđe Jovanović na spomeniku u parku na beogradskom Studentskom trgu. A kako je izgledao mlađi Pančić, u punoj snazi, onoj koja mu je bila neophodna da terenski prepešači celu tadašnju Srbiju, da se pentra uz Kopaonik i ispne na Tri Čuke, vere po crnogorskim i bugarskim vrhuncima, da se lomata kroz kanjone Lazareve, Galinske i ko-zna-koje-sve reke? Ne, sliku takvog Pančića ni onda nisam uspevao da zamisljam, a ne umem to ni sad. Uvek mi je na umu bronzani Pančić sa dva „rekvizita“ (predmeta koje

poznajem, s kojima imam lično iskustvo iz Prirodnjačkog muzeja gde se čuvaju). Jedno je obična džepna lupa (3,5x), a drugo neobična limena kutija „za botaniziranje“. Nosila se pomoću remena na ramenu, a služila je da do presovanja za herbarijum sačuva svežinu sakupljenih biljaka. U desnoj Pančićevoj ruci više nema bronzane lupe – zdipio ju je valjda neki veseli skupljač sirovina. A današnji botaničari biljke trpaju u najlon kese.

Iako je Josif Pančić (1814–1888) proslavljen kao botaničar, ornitologima ne bi trebalo da je nepoznato da je taj svestrani prirodoslovac zapravo prvi savremeni proučavalac ptičije i autor prvog ključa za ptice Srbije¹. I pre nego što je počeo da „slaže“ tu knjižicu, od svog dolaska u Srbiju 1846, Pančić se zanimalo pticama. Neka od svojih zapažanja objavio je u botaničkim radovima posvećenim posebnim predelima, kao što su serpentinitiske goleti i peščare. Pančić po svoj prilici nije koristio nikakvu optiku za daljinu, nije puškom približavao ptice niti ih je skupljao za jestastveničke zbirke. Pa ipak je golim okom uočavao razlike između obične *Oenanthe oenanthe* i sredozemne beloguge *Oe. hispanica*, koje je obe nalazio na serpentinitiskim bregovima².

Kada je Pančić došao, o pticama Srbije skoro da niko ništa nije znao. Primenjujući „analitičku metodu“ Pančić je u ključ za određivanje vrsta uneo ne samo ptice za koje je znao ili mislio da zna da žive u maloj Srbiji, nego i one za koje je, po ugledu na tadašnje priručnike, smatrao da bi se nastavljanjem istraživanja mogle naći u Srbiji, ukupno 288 vrsta. Tako se tu našlo i danas uobičajenog „viška“ u ključevima, poput sibirskih drozdova *Turdus obscurus* i *T. atrogularis*, snežnica *Lagopus mutus*, crno-bele beloguge *Oenanthe pleschanka*, kao i nekih drugih. U to vreme tek se raspetljivala konfuzna sistematika jarebica kamenjarki, netom izašlo Darvinovo delo još nije usmerilo taksonome na pozivanje promenljivosti vrsta sa biogeografskim granicama, pa je razumljivo što je Pančić u „Ptice u Srbiji“ ugurao čak tri vrste – *Alectoris graeca*, *A. rufa* i *A. barbara*.

S druge strane, priličan broj vrsta upadljivo nedostaje. Dobro, ne bi bilo realno očekivati da je uvrstio nepoznatog seoskog detlića *Dendrocopos syriacus* za

koga se tada i nije prepostavljalo da će se proširiti sa Bliskog Istoka na Balkansko poluostrvo, kao ni gugutku *Streptopelia decaocto*, španskog vrapca *Passer hispaniolensis* i neke druge. Zbunjuje više što nema lisaste guske *Anser albifrons*, duogokljunog puzića *Certhia brachydactyla*, planinske sive senice *Parus montanus*, kao ni niza vodenih i drugih ptica, među kojima je čak i sinji galeb *Larus „cachinnans“*. Mislim da se radi o previdima usled opštег nedovoljnog poznavanja regionalne ornitofaune. Ne sme se zaboraviti da tada nije bilo publikovanih spiskova ptica ni za jednu od današnjih balkanskih zemalja.

Najzanimljiviji su ipak intrigantni a danas nepoverljivi nalazi dve vrste, koji će verovatno zauvek izazivati kontroveze. Pančić je tvrdio da na radujevačkim peščarama živi velika ševa *Melanocorypha calandra*³. Niko je posle njega tamo nije našao, ali je u načelu takav nalaz ocjenjen mogućim⁴, iako se dugo posle Pančića smatralo da velika ševa više nije stalni član faune Srbije⁵. Tek pre nekoliko godina ponovo je otkrivena, ali na suprotnom kraju od Radujevca, na jugoistoku Srbije⁶ koji je u Pančićev vreme bio u Turskoj. Slično je i sa crvenokljunom galicom *Pyrrhocorax pyrrhocorax*. Pančić je tvrdio da je ima na Kopaoniku⁷, ali je nijedan od njegovih sledbenika do danas tamo nije video. To je međutim samo jedan od motiva kojim Pančić poslednjih vek i po podstiče ornitologe na sakupljanje novijih, svežijih i dubljih znanja o pticama u Srbiji.

A ko zna, možda je i prošao onim kanjonom?

V. Vasić

3 Živi pesak u Srbiji i bilje, što na njemu raste. Beograd 1863: Glasnik DSS 16.

4 Josif Pančić kao ornitolog. Sergije D. Matvejev. Beograd 1967: SANU: Pančićev zbornik.

5 Samo je uhvaćena jedna u Beogradu 1964. (Vasić, V. Ptice Beograda – faunistički spisak. Zagreb 1970; Larus 21–22).

6 Da li se velika ševa *Melanocorypha calandra* gnezdi u Srbiji? Sekulić, G., Szymanski, M. & Kulić, S. & Stojnić, N. Novi Sad 2008: Ciconia 17.

7 Kopaonik i njegovo podgorje. Beograd 1869.

1 Ptice u Srbiji. Beograd 1867.

2 Die Flora der Serpentinenberge in Mittel-Serbien. Wien, 1859: Verhandlungen der kaiserlich-königlichen zoologisch-botanischen Gesellschaft in Wien 9.

GDE BORAVE PTICE,

I GDE VAS U MIRU OČEKUJEMO

A OČEKUJE VAS I MAGIČNO ŠU REČIMA Šarani, Štuke, babuške...

Park prirode
KOLONIJA
Sakule
063 215 382

U čemu je razlika?

Bili ste negde u prirodi, posmatrali ptice i uživali u njima... I šta sad? U čemu je razlika između vašeg posmatranja i posmatranja onih koji svoja opažanja objavljaju u naučnom časopisu? Šta je to što njihovo posmatranje kvalificuje za objavljanje? Ili, šta je potrebno da biste i vi svoja opažanja objavili? Šta to oni rade drugačije? Mimo stepena zanimljivosti samog opažanja, ne u smislu vašeg uživanja u njemu, već za širu

tačaka, te za srazmerno kratko vreme istražiti veliku teritoriju.

Generalno govoreći, ova metoda, ponovljena na više desetina tačaka, omogućava da se sastavi lista vrsta prisutnih u datom području i, sa izvesnim ograničenjima, proceni srazmerna brojnost primećenih vrsta. Brojanje u tački je dobra metoda za uočljive ili bučne ptice, te obrasle terene gde biste svojim kretanjem poplašili ptice, a ne biste mo-

šta gde ćete lako primetiti ptice koje poplašite svojim nailaskom, te za staništa siromašna pticama. Pretpostavlja se da ćete pokriti veći teren ukoliko ste stalno u pokretu.

Da biste, recimo, utvrdili sve česte i obične vrste nekog područja, potrebno je nasumice rasporediti određen broj ruta – „transekata“ po terenu imajući na umu da različita staništa budu približno podjednako zastupljena (iako će to „nasumice“ neminovno biti uslovljeno i prohodnošću datog terena). Hodajući polako osmatrajte teren i beležite vrste te broj primeraka svake, pazeci da ptice koje su pred vama uzletele i otiske napred ne brojite ponovo kada ih sledeći put sretnete.

Važno je da transekti budu međusobno dovoljno udaljeni (makar 150–200 m) da ne biste u drugom ponovo brojali ptice koje ste poplašili u prvom, te da svaki transekt pokrijete približno istom brzinom hoda za približno isto vreme. Transekti ne treba da se uzajamno nadovezuju već da budu rastavljeni i nezavisni. Ako su transekti dovoljno kratki (od 100 m u područjima koja vrve od ptica do 1.000 m u siromašnijim područjima) i dovoljno blizu, za jedno jutro možete obići nekoliko.

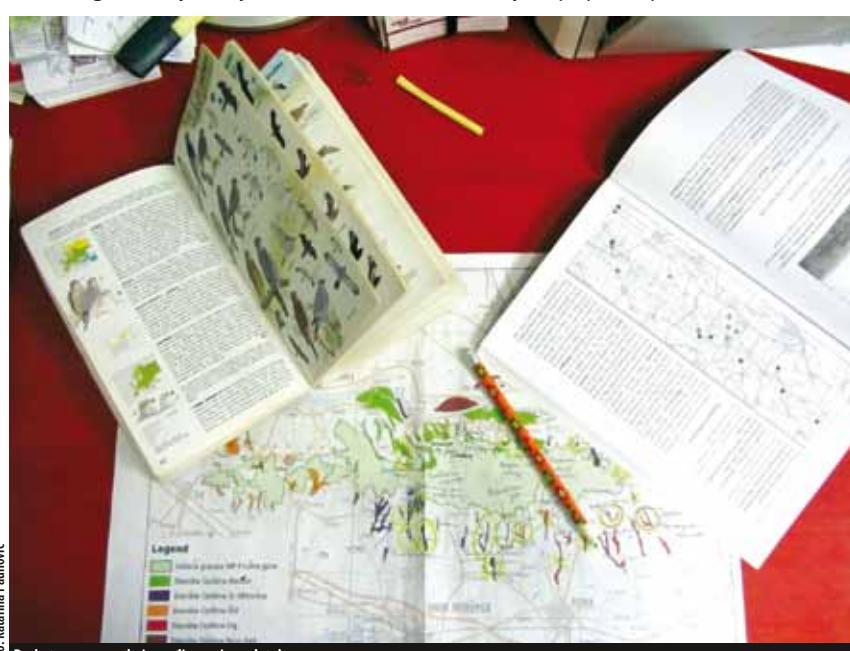

Foto: Katarina Paunović

naučnu javnost, osnovna razlika je u metodologiji pristupa posmatranju. Za različita istraživanja koriste se različite metode, ali dve verovatno najčešće korišćene metode, koje i sami možete sa lakocom primenjivati, jesu brojanje u tački i trensekt. Ipak, jedna i druga metoda zahtevaju dosta posmatračkog iskustva u određivanju vrsta ptica.

Brojanje u tački

Brojanje u tački („stacionarno posmatranje“) znači da sa brojanjem počinjete kada dođete na željeno mesto, tu se zadržite određeno vreme (npr. 5 ili 10 min, ređe duže) beležеći sve ptice koje vidite ili čujete, pa produžite do sledeće tačke gde ćete ponoviti proces. Ubrzo ćete sami osetiti koliko vremena treba posvetiti jednoj tački: u početku primećujete dosta vrsta, ali od nekog vremena za opažanje nove vrste treba dosta čekati i tada dalje zadržavanje gubi smisao, radije produžite do sledeće tačke. U jednom jutru možete obići i desetak

gli da ih ugledate zbog gustine vegetacije. Ova metoda se u svetu naširoko koristi za brojanje ptica pevačica.

Između tačaka možete putovati pešice, kolima, čamcem – nije bitno. Važno je da se na svakoj od tačaka zadržite isto vreme, u približno isto doba dana (poželjno rano ujutru zbog povećane aktivnosti ptica) i to ponavljate u istom vremenskom intervalu. Veoma je važno da tačke budu nasumice izabrane (kako ne bi odražavale vaše lične sklonosti ka nekim staništima, već što realnije stanje na terenu), ali da ipak budu koliko-toliko podjednako raspoređene unutar svih tipova staništa unutar istraživanog područja.

Transekt

Metoda transekta zahteva kretanje (najčešće pešice, ali i čamcem, automobilom, čak avionom) određenom putanjom i brojanje svih opaženih vrsta i primeraka. Ova metoda je najpogodnija za veća područja sličnih otvorenih stani-

Procene gustina populacija

Ukoliko želite da procenite gustine populacija po jedinici površine određenog staništa, morate da ograničite beleženje ptica samo na one koje ste primetili unutar određene zone, recimo kruga poluprečnika 20 m (za brojanje u tački) ili trake širine 20 m, po 10 m levo i desno od posmatrača (za transekt). I dalje beležite sve opažene ptice, ali sa naznakom da li je u transektu/ tački ili izvan nje. Za brojanje u tački važi da, ukoliko je poluprečnik kruga bio 20 m, površina kruga iznosi 1.257 m². Nakon obilaska 10 tačaka, istražena površina je porasla na 1,26 ha. Transekt dužine 500 m i širine 20 m zahvata površinu od 1 ha. Ako transekt produžite na 1.000 m, i površinu ste povećali na 2 ha.

I brojanjem u tački i transektom možete detektovati vrste i njihovu rasprostranjenost, te proceniti gustine populacija, a kroz nekoliko godina možete ponavljanjem istih transekata ili tački detektovati promene koje su tu nasta-

Ie. Ukoliko ste svoja prvobitna opažanja zajedno sa mapom terena sa ucrtanim transektima/tačkama objavili u naučnom časopisu, i drugi posmatrači mogu kasnije ponoviti vaše istraživanje i radeći istom metodom detektovati promene.

Primer

Dolina reke Rio Grande, na granici između SAD i Meksika, te na sastavu dva glavna migratorna pravca i granici četiri klimatske zone, jedno je od najznačajnijih staništa ptica u Severnoj Americi. S obzirom na to da je 90% površina pod prirodnim staništima već iskrčeno zarađ razvoja poljoprivrede, ornitolozi su identifikovali praznine u poznavanju lokalne avifaune.

Koje su vrste i sa koliko primeraka zastupljene u dolini? Koje su vrste najvišeg prioriteta zaštite? Koji su trendovi populacija prioritetskih vrsta (tj. da li su stabilne, rastu ili opadaju)? Koliko su različita staništa pogodna za ptice? Na koji način ptice koriste stanište, i koje su biljne zajednice najpovoljnije za njih? U kojoj meri različita staništa zadovoljavaju potrebu za zaklonom i hranom među vrstama od posebnog interesa? Na koji način se može smanjiti negativan uticaj na zimovališa i gnezdišta staništa? Istraživanje preostalih prirodnih staništa, te nekih novonastalih, izmenjenih staništa bi dalo odgovor na ova pitanja.

Ornitološka opservatorija doline Rio Grande (*The Rio Grande Valley Bird Observatory - RGVBO*), neprofitna zaštitarska NVO, latila se zadatka da stimuliše i podrži istraživanja. RGVBO želi da dokumentuje diverzitet ptica doline i u tom cilju je uspostavila smernice za dugo-godišnja istraživanja. Kako sastav više klimatskih zona i migratoričnih pravaca nudi obilje vrsta i otuda privlači brojne ptičare, istraživački projekat je podjednako usmeren ka profesionalcima i amaterima. (Otuda ne iznenađuje da su aprila 2001. četiri Kanađanina upravo tu oborila severnoamerički rekord identifikacijom 233 vrste za 24 časa. Prethodni rekord je bio 231 vrsta, postavljen 1978. u Kaliforniji.)

Da bi podaci bili uporedivi, istraživanje mora da prati standardizovanu proceduru čime se istraživačima omogućava da prave poređenja iz godine u godinu i od mesta do mesta. Odabrane su dve primarne metode istraživanja:

(1) Brojanje u tački vrši se unutar staništa od interesa, tako da su različite tačke međusobno udaljene 100 do 200

metara. Beleži se sve ptice koje se opaze ili čuju unutar poluprečnika od 25 do 50 metara od tačke (u zavisnosti od gustine vegetacije), uključujući vrstu, pol (ako je poznat) i udaljenost od tačke. Tačke se beleži mikro-stanište u kome je ptica opažena. Na svakoj tački brojanje traje 10 minuta. Ptice opažene tokom brojanja ali izvan kruga, tokom puta od jedne do druge tačke ili u preletu, beleži se odvojeno od podataka vezanih za datu kružnu parcelu.

(2) U svakom staništu od interesa su određeni transekti dužine 500 do 1.000 metara, tako da svaki prolazi kroz tipič-

će, brojanje se vrši jednom nedeljno – u svakom slučaju ne ređe od jednom u dve nedelje. Brojanje treba vršiti svakog puta pod sličnim meteorološkim prilikama. Prilikom svakog narednog brojanja se menja redosled tačaka /transekata, tako da se uvek počinje nekom drugom tačkom/ transektom.

Mnoga staništa od interesa u dolini Rio Grande obrasla su gustim i trnovitim grmljem gde brojanje ptica okom i uhom nije dovoljno da se odredi prisustvo i brojnost vrsta – posebno onih sa skrovitim načinom života. Mnoge značajne vrste su tokom pojedinih peri-

Foto: Tatjana Paunović

Predani terenski rad je osnova za naučne zaključke

nu vegetaciju u proporciji sa njenom zastupljenosti unutar date parcele. Ukoliko se broji veće područje, koristi se više transekata. Sve ptice koje se opaze/čuju unutar traka širine 50 metara levo i desno od rute se beleži po vrsti, polu i udaljenosti od linije transekt-a. Ukoliko je moguće, beleži se mikro-stanište u kome je ptica opažena. Brojanje se vrši sporim hodom duž linije transekt-a tako da se 1.000 metara rute prelazi za (najmanje) jedan sat.

Kod obe metode sa brojanjem se počinje pola sata pre i završava do tri sata nakon izlaska sunca. Ako je mogu-

oda u godini u gustom grmlju tihe i neprimetne, a potvrda njihovog prisustva je važna sa stanovišta buduće zaštite i predstavlja kritičan deo opšteg poznavanja avifaune doline. Zato se obe metode istraživanja dopunjaju postavljanjem ornitoloških mreža i prstenovanjem ptica uhvaćenih u njih.

Internet izvor:

Priručnik o metodama istraživanja ptica: <http://www.ebcc.info/wpimages/video/BestPracticeGuide.pdf>

Dragan Simić

Nacionalni park „Prespa“, istočna Albanija

Mercedesi, magarci i grmuše crvenovoljke

Kada mi se ukazala prilika da istražujem ptice u Nacionalnom parku „Prespa“ u istočnoj Albaniji, nisam mnogo razmišljao i rado sam prihvatio ovaj angažman. Za mene su istraživanja ptica na planinama oduvek imala poseban značaj i svaki odlazak na planinu sam očekivao i još uvek očekujem sa nestripljenjem. A ovaj put zadatak je bio baš to, istraživanje terestričnih ptica Nacionalnog parka, od nivoa Prespanskog jezera pa sve do vrha planine Mali i That.

Nacionalni park „Prespa“ pokriva ogroman prostor između jezera Prespa i Mikroprespa na istoku (tromeđa Grčke, Albanije i Makedonije) i grebena Mal i That planine na zapadu i deo je prekograničnog Rezervata biosfere „Prespa“. Nadmorska visina je 850–2287 m. Najniža tačka je nivo Prespanskog jezera, a najviša vrh Plaja Pusit. Jedna od interesantnih odlika Nacionalnog parka je da ne postoji površinski vodeni tokovi. Velika razlika u visini, zajedno sa različitim ekspozicijama i brojnim antropogenim i poluprirodnim staništima nudi mnogo različitih ekoloških niša. Sve ovo je obećavalo dve izuzetno zanimljive terenske nedelje.

Prvi utisak koji sam stekao o Albaniji, odmah nakon ulaska iz Makedonije na graničnom prelazu Stenje, bili su mercedesi. I ranije sam slušao priče o ovom fenomenu, a sada se konačno i potvrdio mit prema kojem sam imao dosta rezervi. Oko 90% vozila registrovanih u ovoj zemlji upravo su marke mercedes.

Nakon kratke vožnje stigao sam do mesta koje će mi u budućih 15 dana biti baza za istraživanje ovog područja, malog ribarskog sela Gorica e Vogel. Impresiju mercedesa odmah je zamenio pogled na Prespansko jezero i Golemgrad, a posebnu notu pejzažu davala su krda prespanskog kratkorogog govečeta do kolena u vodi, stotinak ružičastih nesita *Pelecanus onocrotalus* i malih vranaca *Phalacrocorax pygmeus* koji su plivali odmah iza kratkog pojasa trske uz obalu. Za zvučni doživljaj sam mogao da zahvalim velikim trstenjacima *Acrocephalus arundinaceus* i povrh svega magarcima, kojih je u ovom selu, čini se, bilo više nego ljudi.

Jezera

Iako ornitofauna jezera nije bila od značaja za studiju, slobodno vreme sam ipak

posvetio posmatranju ptica koje su тамо obitavale. Posebno su impresivni bili nesiti kojih je na ovom delu jezera stalno bilo više od stotinu. Pored njih su kao igračke bili razbacani mali i veliki vranci *Phalacrocorax carbo* i poneki sredozemni galeb *Larus cachinnans*. Zanimljivost je da se 2010. smatra za prvu godinu u kojoj su iz jezera na godišnjem nivou više ribe izvukle ptice nego ljudi. Za ovo se krivim smatra napuštanje ribarenja usled ruralnog egzodus-a i rastući broj nesita i vranača. Od drugih zanimljivih vrsta, na jezeru se sreće žuta čaplja *Ardeola ralloides*, gak *Nycticorax nycticorax* i veliki ronac *Mergus merganser*.

Deo nacionalnog parka predstavlja i malo ostrvo zvano Mali grad. Iako po površini malo, na njemu se gnezdi oko 20 vrsta ptica, a njegove litice i pećine naročito su značajne za vrste koje se ovde gnezde kolonijalno. U prvom redu to su bela čiopa *Apus melba*, gorska lasta *Ptyonoprogne rupestris*, čavka *Corvus monedula*, golub pećinar *Columba livia livia* i sinji galeb. Pored ovih vrsta, na ostrvu se sreću i druge interesantne vrste kao što su buljina *Bubo bubo*, veliki ronac i svilorepi cvrčić *Cettia cetti*.

Ružičasti nesiti *Pelecanus onocrotalus*

Plato ispod vrha Bari i Čobanit

U odnosu na Prespansko jezero Mirkoprespa je u potpunosti drugačija. Ovde je kao posledica irigacije došlo do nagomilavanja organske materije u jezeru u poslednjih 30 godina i danas je gotovo u potpunosti pokriveno trskom. Ovde danas srećemo mnoge vrste koje su iskoristile ovu situaciju pa se danas na jezeru gnezde veliki i trstenjak cvrkutić *Acrocephalus scirpaceus*, brkate senice *Panurus biarmicus*, barska strnadica *Emberiza schoeniclus*, čapljica *Ixobrychus minutus*, senica vuga *Remiz pendulinus* i mnoge druge.

Priobalno područje

Do pre desetak godina nivo jezera bio je dosta viši i veći deo obale bio je predstavljen liticama. Sada, nakon opadanja nivoa jezera za otprilike pet metara, formiran je novi tip staništa. Povlačenjem vode priobalje je pretvoreno u kamenitu i stenovitu obalu, a litice su sada i do 30 m od vode. Na ovo stanište polako ulaze žbunovi i zeljasta vegetacija i sada je ovo važan tip staništa u kojima se javlja ne-

koliko vrsta ptica, od kojih su dve vrste: svilorepi cvrčić *Cettia cetti* i riđogrla strnadica *Emberiza caesia* isključivo tamo. Druge vrste prisutne na obali tipične su za litice i prilično uobičajene (modrokos *Monticola solitarius*, brgljez lončar *Sitta neumayer*, gorska lasta *Hirundo rupestris*, crna crvenrepka *Phoenicurus ochruros* i, iako retko, bela čiopa).

Sela

Već sa balkona kuće u kojoj sam bio smешten moglo se videti dosta vrsta. Pored veoma brojnih vrabaca i belih pliski *Motacilla alba* u naseljima su redovni štiglići *Carduelis carduelis*, ali i čak pet vrsta lasta: seoska *Hirundo rustica*, daurska *H. daurica*, gorska, bregunica *Riparia riparia* i gradska *Delichon urbica*. Gosti koji su se često mogli posmatrati na drveću ispod balkona jesu i tri vrste koje se mogu videti isključivo u selima: gugutka *Streptopelia decaocto*, seoski detlić *Dendrocopos syriacus* i žutarica *Serinus serinus*.

Na ravnicama oko jezera i sela razvijena je prilično primitivna poljoprivreda.

Ručno košenje nije redak prizor, kao ni konjske, volovske ili magareće zaprege. Obrada zemlje i prinosa pomoću mehanizacije praktično je nepostojeca. Iz činjenice da je upotreba pesticida još uvek niska u ovoj oblasti, kao i da su metode prikupljanja useva još uvek primitive, kao rezultat imamo veliki broj insekata i glodara na poljima, kao i veliku količinu rezidualnog useva koji ostaje ne poljima nakon prikupljanja. Svi ovi činioci privlače ptice na poljoprivredno zemljište u toj oblasti, a neke vrste su zaista brojne: velika strnadica *Miliaria calandra*, riđi svračak *Lanius collurio*, čvorak *Sturnus vulgaris*, prepelica *Coturnix coturnix*. Na poljima gde je kvalitet zemljišta suviše nizak za proizvodnju žitarica formirani su pašnjaci koji su obično preeksplatisani od strane stoke. Na takvim staništima nalazimo žutu plisku *Motacilla flava*, čubastu ševu *Galerida cristata*, poljsku ševu *Alauda arvensis*, kao i neke druge vrste u slučaju prisustva drugih elemenata, u prvom redu stena i žbunja. Ako se na pašnjacima nađu razbacane stene, obična beloguzu *Oenanthe oenanthe* i sredozemna beloguzu *O. hispanica* obavezno su prisutne, nekada i dele stanište. Ukoliko su pašnjaci žbunoviti ili sa razbacanim niskim drvećem, česti su rusi svračak *Lanius collurio*, velika strnadica *Miliaria calandra* i grmuša crvenovoljka *Sylvia cantillans*. Ekspozicija takođe, na nekim mestima, igra ključnu ulogu: ako se nađu žbunovi ili nisko drveće na na jugu izloženim padinama, postoji velika šansa da će se videti crvenoglavi svračak *Lanius senator*, sredozemna crnoglava grmuša *Silvia melanocephala* i velika grmuša *Silvia hortensis*. Voćnjake i vinograde oko sela odlikuje prisustvo nekoliko vrsta koje se ovde tipično javljaju: rusi svračak, strnadica žutovoljka *Emberiza citrinella*, zelentarka *Carduelis chloris*, sredozemna beloguzu i, retko, crnoglava strnadica *E. melanocephala*.

Par brgljeza lončara *Sitta neumayer*

Gorska lasta *Ptyonoprogne rupestris*

Oko sela i poljoprivrednih polja prisutno je dosta mozaičnih staništa koja se uglavnom sastoje od malih poljoprivrednih polja sa starim živicama, redovima drveća, putevima, livadama i grupama žbunja. Takva staništa su veoma bogata biodiverzitetom. Vrste koje možemo pronaći ovde su: rusi svračak, velika stradica, crnogrla stradica *Emberiza cirlus*, stradica žutovoljska, zelentarka, štiglič, sredozemna beloguza, konopljarka *Carduelis cannabina*, mali slavuj *Luscinia megarhynchos*, grlica *Streptopelia turtur*, pupavac *Upupa epops*, a ako su površine pod pašnjacima dovoljno velike i bez ispaše, čak i prdavac *Crex crex* i prepelica.

Šume

Sa povećanjem nadmorske visine mozaik staništa oko sela postepeno prelazi u šumska staništa. Najzastupljeniji tip šume u ovoj oblasti je veoma degradirana hrastova šuma, koja se danas sastoji od žbunastih topoljubivih hrastova, belograbića *Carpinus orientalis*, šimšira *Buxus sempervirens*, sa jakim četinarskim elementom (kleka *Juniperus* sp.). Ako je degradirana šuma otvorenog tipa, sa livadama i stenama, ovde nalazimo mnogobrojne sredozemne beloguze, zelentarke, slavuje *Luscinia megarhynchos*, crnoglave travarke *Saxicola torquata*, a ako je šuma zatvorenog tipa, preovladavaju grmuša crvenovoljka i slavuj, ali i kos *Turdus merula*, zeba *Fringilla coelebs* i crvendač *Erithacus rubecula* mogu se naći u većim gustinama. Sa povećanjem nadmorske visine degradirane žbunaste šume prela-

ze u nešto razvijenije hrastove šume (u procesu oporavka) u kojima možemo da vidimo neke tipične šumske vrste. Ovde se po prvi put javljaju drozd pevač *Turdus philomelos*, drozd imelaš *T. viscivorus*, a kos, brgljez *Sitta europaea*, siva senica *Parus palustris* i velika senica *Parus major* prisutni su u većim gustinama. Sledeći pojas predstavljen je mešovitim šumama hrasta i graba srednje starosti. Ovde se prvi put javljaju detlići (zelena žuna *Picus viridis* i veliki detlič *Dendrocopos major*, ali se zelena žuna javlja sa mnogo većom gustom, što može objasniti činjeniku da su površine pod dobrom šumom uvek male i da je uticaj oboda šume i dalje veoma jak). Ovde se, uz mnoge druge šumske vrste, veoma retko može čuti i pesma zapadnog gorskog zviždaka *Phylloscopus bonelli*. Sa povećanjem nadmorske visine (iznad 1300 m), bukva polako postaje sve veći konstituent u sastavu šuma. Prvo se javlja zajedno sa hrastom, a zatim mešano sa crnim grabom *Ostrya carpinifolia* i na kraju kao monodominantna bukova šuma. U šumi je drozd imelaš veoma brojan, a isto važi i za sivu senicu i planinsku sivu senicu *Parus montanus* na višim nadmorskim visinama. Među detlićima zelena žuna je i dalje najbrojnija vrsta.

Visokoplaninski pašnjaci

Iznad gornje granice šuma, planinske padine prekrivene su travom i razbacanim žbunjem, veoma heterogenim kada je reč o sastavu vrsta. Ovde ćemo naći tipične vrste za otvorena staništa, kao što su poljska ševa, obična travarka *Saxicola rubetra* i druge, ali i vrste tipične za žbu-

nje na otvorenom (velika strnadica [do 1850 mnv], strnadica žutovoljka, vingradска strnadica *Emberiza hortulana*, rusi svračak i konopljarka). Na mestima gde se pojavljuju stene možemo naći običnu beloguzu, drozda kamenjarku *Monticola saxatilis*, jarebicu kamenjarku *Alectoris greaca*, brgljeza lončara i crnu crvenorepku. Na mestima gde se javlja klekovo žbunje na travnim površinama ili stenama, običan popić *Prunella modularis* je obavezno prisutan. Na strim planinskim padinama sa oskudnom vegetacijom može se videti svega nekoliko vrsta. Najbrojnije su planinska trepteljka *Anthus spinolella*, stepska trepteljka *A. campestris* i crna crvenorepkica, a sa nešto manjom brojnošću i ušata ševa *Eremophila alpestris* (na mestima koja su prekrivena poluotvorenim travnim zajednicama na peskovitom ili šljunkovitom zemljишtu). Eja livadarka *Circus pygargus* ovde se gnezdi na prostranoj krečnjačkoj planinskoj visoravni, a na mnogobrojnim liticama i žutokljune galice *Pyrrhocorax graculus* i obične vetruske *Falco tinnunculus*. Vrlo retko na osnovnom grebenu nalazimo i planinske popiće *Prunella collaris*.

Litice i veće nakupine stena mogu se naći i na srednjim nadmorskim visinama, između stenovitih obala i planinskog grebena. Ovakva staništa pogodna su za mnoge vrsta, pa ovde nalazimo belu čiopu, gorsku lastu, sivog sokola, vetruske, belonokte vetruske, crnoglave travarke, drozdove kamenjare, buljinu i druge vrste.

Ptice grabljivice

Najbrojnija vrsta svakako je kobac *Accipiter nisus* koji se može posmatrati pri lov, gde god ima obilje sitnih ptica, ali i dalje najviše u „hrastovoj“ zoni. Slično se može reći i za jastreba *A. gentilis*. Druge vrste srećemo uglavnom u lovnu iznad otvorenih površina na svim nivoima.

Sve u svemu, za 15 dana sam uspeo da vidim 133 vrste, od kojih par vrsta prvi put u karijeri. Opšti utisak koji mi je priroda NP „Prespa“ ostavila je daleko bolji od rezerve koju sam imao pre odlaska u Albaniju i zaista „terenisanje“ po istočnoj Albaniji preporučujem svima. Ukoliko želite da vidite mesto na kojem je veza čoveka sa pticama i prirodom još uvek izuzetno jaka, istočna Albania je pravo mesto za to.

Tekst i fotografije:
Marko Janković

PTICE i MI

Labud grbac *Cygnus olor*

Ograđeni beli mezimci

Na novosadskom Kamenjaru (vikend naselje na Dunavu), već četvrtu godinu za redom gnezdi se par labudova grbaca. Labud i labudica osvojili su srca stanovnika naselja, naročito dece, koja uživaju u njihovom hranjenju. Gnezdo su napravili na jednom malom poluostrvu na lokalnoj bari. Zbog stalnog uzneniranja od strane pecaroša i pasa latalica, stanovnici Kamenjara su podigli žičanu ogradi da sačuvaju mir labudovima u najosetljivijem periodu ležanja na jajima.

Ove godine mimo svih pravila labudovi su odlučili da naprave gnezdo na vodi na drugoj strani obale. Zbog suše i niskog vodostaja ova odluka je bila loša i već posle dve nedelje gnezdo je ostalo na suvom. Psi latalice ili lisica koja se tu često viđa ubrzo su opustošili gnezdo. Uporan par labudova nije odustao posle ovog neuspeha već je izgradio novo gnezdo na starom mestu. Dobro, ne baš na starom, jer je gnezdo osvanulo sa druge, pogrešne strane ograde. Stanovništvo se aktivno uključilo u odbranu gnezda upozorajući pecaroše (a i fotografе) da mu se ne primiču. Početkom jula, skoro mesec dana kasnije nego prethodnih godina, na svet je došlo osam labudića. U naselju je nastupila opšta radost. Najviše su se družili najmlađi – deca i labudići.

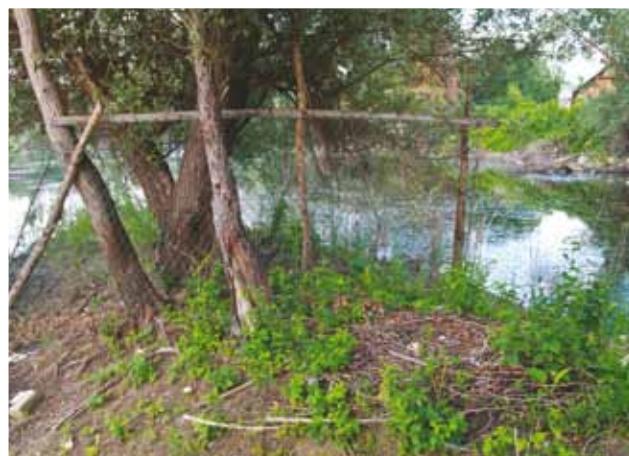
Fotografije i tekst: Geza Farkaš

Prvo gnezdo koje su labudovi izgradili na vodi.

Labudica okreće jaja u novom gnezdu izgrađenom nakon što je prvo propalo.

Ograda koju su stanovnici naselja postavili pre dve godine da štiti gnezdo od pecaroša i pasa latalica.

PTICE i MI

Labud grbac *Cygnus olor*

Osam labudića starih dva dana.

Roditelji čuvaju nedelju dana stare labudiće.

Roditelji i dve nedelje stari labudići.

Meštani hrane labudove sa nasipa.

PONUDA DRUŠTVA ZA ZAŠTITU I PROUČAVANJE PTICA SRBIJE

Novi, 19. broj časopisa Ciconia možete dobiti uz plaćanje članarine Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije za tekuću godinu koja iznosi 700 dinara (za zaposlene), odnosno 500 dinara (za učenike, studente i penzionere). U kancelariji Društva možete takođe da nabavite i sledeće brojeve časopisa Ciconia: 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 i 19 po ceni od 500 dinara po primerku.

Adresa kancelarije:
Radnička 20a, 21000 Novi Sad
Telefon: 021/4896-306
e-mail: markotucakov1@gmail.com
Radno vreme: 9-16 h

FRANCUSKO VINO *sa imenom*

СРПСКЕ
КРАЉИЦЕ
Легена
Ангјелска

KO-ART
Magistratski trg 1, 11080 Beograd
tel: +381 11 3163-861
fax: +381 11 2193-092
mob: +381 60 0109-337
e-mail: ko_art@open.telekom.rs
web: www.ko-art.rs

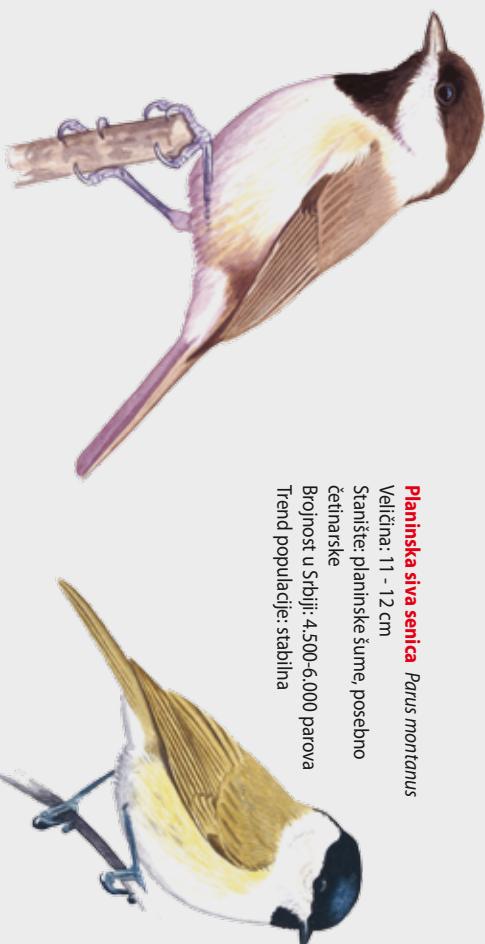
Senice iz roda *Parus* u Srbiji

Ilustracije: Szabolcs Kókay
www.kokay.hu

Planinska siva senica *Parus montanus*

Veličina: 11 - 12 cm
Staniste: planinske šume, posebno
četinarske
Brojnost u Srbiji: 4.500-6.000 parova
Trend populacije: stabilna

Senica šljivarka *Parus lugubris*

Veličina: 14 - 15 cm
Staniste: submediteranske razredene šume, voćnjaci i parkovi

Brojnost u Srbiji: 6.000-12.000 parova

Trend populacije: stabilna

Siva senica *Parus palustris*

Veličina: 11 - 12 cm
Staniste: šume, posebno vlažnije i aluvijalne nižiške

Brojnost u Srbiji: 50.000-75.000 parova

Trend populacije: stabilna

Cubasta senica *Parus cristatus*

Veličina: 11,5 - 12 cm
Staniste: očuvane planinske četinarske šume

Brojnost u Srbiji: 2.000-3.500 parova

Trend populacije: raste

Jelova senica *Parus ater*

Veličina: 10 - 12 cm
Staniste: četinarske i mešovite šume i zasadi

četinara, parkovi

Brojnost u Srbiji: 140.000-280.000 parova

Trend populacije: raste

Plava senica *Parus caeruleus*

Veličina: 11 - 12 cm
Staniste: šumska područja i zasadi drveća u

naseljima

Brojnost u Srbiji: 220.000-360.000 parova

Trend populacije: stabilna

Velika senica *Parus major*

Veličina: 12,5 - 14 cm
Staniste: svi tipovi šuma, parkova, bašta i zelenih

površina sa drvećem

Brojnost u Srbiji: 700.000-1.000.000 parova

Trend populacije: stabilna

